

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

Katedra RUSKÉHO JAZYKA

OSUDY ČESKOSLOVENSKÝCH LEGIÍ V RUSKU

Diplomová práce

Ludmila Voříšková

Specializace v pedagogice, obor Ruský jazyk se zaměřením na vzdělávání

Vedoucí práce: PhDr. Jana Sováková, CSc.

Plzeň 2021/2022

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Osudy československých legií v Rusku“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucí diplomové práce za použití uvedené literatury a zdrojů informací.

Plzeň, 2021/2022

.....

vlastnoruční podpis

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí své diplomové práce paní PhDr. Janě Sovákové, CSc. za ochotu a odborné vedení při psaní této bakalářské práce.

Obsah

Anotace.....	6
Резюме	6
Úvod.....	7
1. „Šílenství, které zachvátilo svět“	10
2. Vznik československých legií	11
2. 1. Československé legie ve Francii.....	11
2. 2. Československé legie v Itálii	12
2. 3. Československé legie v srbské armádě.....	13
3. Československé legie v Rusku.....	14
3. 1. Česká družina	14
3. 2. Období mezi revolucemi	17
3. 3. Bitva u Zborova	18
3. 4. Vyvrcholení ruské revoluce.....	22
3. 5. Bitva u Bachmače.....	24
3. 6. Čeljabinský incident.....	25
3. 7. Boj o magistrálu	27
3. 7. 1. Bitva u Lipjag (4. červen 1918).....	28
3. 7. 2. Léto 1918	29
3. 7. 2. Jekatěrinburg.....	30
3. 7. 3. Kazaň	30
3. 7. 4. Podzim 1918	31
4. Rok 1919	33
5. Rok 1920.....	35
5. 1. Carský zlatý poklad.....	35
6. Život v Rusku.....	37
7. Praktická část	39
8. 1. Návod na snadné vytvoření únikové hry v online prostředí.....	40
8. 2. Návrh pracovního listu k únikové hře	44
8. 2. 1. Ukázka pracovního listu k didaktické hře.....	45
8. 3. Využití únikové hry ve výuce	47
8. 4. Popis jednotlivých aktivit v únikové hře.....	47
Závěr.....	50

Резюме	51
Bibliografická citace:	52
Dokumentární tvorba.....	53
Internetové zdroje.....	53

Anotace

Předložená diplomová práce je věnována problematice vzniku a působení československých legií v Evropě, především v Rusku, v době první světové války. Popisuje účast legionářů v důležitých bitvách a komplikace, které provázely jejich návrat do vlasti.

Součástí práce je metodický návod „únikové hry“, která je určena do výuky pro žáky 9. ročníků základních škol.

Резюме

Настоящая пописуемая дипломная работа посвящена проблематике возникновения и деятельности чехословацких легионов в Европе, и прежде всего в России, во время первой мировой войны. Внимание уделено также сложным условиям, которые сопровождали их возвращения на родину.

Практическая часть содержит методические указания «эскейп рум», которая предназначена для обучения учеников 9-ых классов начальных школ.

Úvod

Název československé legie je označení, které se používalo pro jednotky zahraničního odboje složené z Čechů a Slováků žijících v zahraničí, za první světové války. Legie se výrazně podílely na vítězství mocností Dohody ve Francii, Itálii a v Rusku, ale také v Anglii, Americe a Srbsku. Počet těchto statečných mužů dosáhl počtu přibližně sto padesát tisíc. Samotný název „legie“ vznikl až po skončení války.

Před více než sto lety se podařilo jedné malé armádě přepsat velkou část tehdejší Evropy. Českoslovenští legionáři v Rusku si za svou činnost, akce, a především obsazení Transsibiřské magistrály vysloužili pozornost celého demokratického světa.

Legionářské téma je po více než sto letech stále aktuální téma. Jak píše Pišová ¹, „*Československé legie dodnes obklopuje heroická aura, vzniklá už za první republiky, během níž se navrátilí legionáři těšili výsadnímu postavení.*“ Není divu, však právě oni se největší částí podíleli na vzniku samostatného Československa a nebýt jich, samostatná republika by nejspíše nevznikla, případně vznikla mnohem déle.

Cílem diplomové práce je seznámení nejen s našimi legionáři na východní frontě a jejich bojem za osamostatnění československého státu, ale je nutné připomenout si také ostatní dobrovolníky, jenž bojovaly za vlast na frontě západní. Ačkoli je patrné, že vystoupení a úloha československých legionářů na západní frontě je obdivuhodné, do mezinárodního povědomí se právě zapsali především legionáři bojující na daleké frontě východní, proto v diplomové práci zastupují největší celek. Důraz diplomové práce je především kladen na propojení již zjištěných skutečností se skutečnostmi méně známými, kterými jsou především legionářské osudy.

Cesta československých legionářů z bojů na východní frontě vedla přes celé Rusko, kde se zapojili do občanské války, poté co se moci chopili komunisté. Zpět do Československa se museli probojovat přes celou Asii a obeplout zeměkouli. Za komunistického režimu se o legionářské anabázi mlčelo. Dodnes téma legionářů budí v Rusku, a nejen tam kontroverzi v závislosti na ideologii.

Pohled na legie a legionáře se značně v průběhu let měnil. Před druhou světovou válkou byli uctíváni, po příchodu nacistů až do pádu komunismu dokonce na padesát let vymazáni z dějin.

¹ PÍŠOVÁ, Ina. *Transsibiřská odysea: po stopách legionáře Jana Kouby*. V Praze: Radioservis, 2018. str. 15

K legionářské tematice vyšlo velké množství literatury a článků. Velkou část dostupných knih zastupují paměti samotných legionářů, jejich deníky mají nesmírnou hodnotu. Tyto deníky byly psané v průběhu války, povětšinou jsou ovlivněny subjektivními pohledy, a jsou obohaceny fotografiemi či osobními dopisy. Slovy autorky Píšové: „*Nemohu se zbavit dojmu, že jeho příběh je vším možným, jen ne příběhem plakátového hrdinství. Celá legionářská kapitola české historie je mnohem rozporuplnější...*“²

Své vzpomínky zvěčnil například československý legionář, prozaik a básník Rudolf Medek. Ve svém románu *Velké dny*, popisující vznik československých legií v Rusku až po bitvu u Zborova, získal v roce 1924 státní cenu za literaturu. Za zmínku také určitě stojí publikace téhož autora, *O našich legiích, pohádky a povídky*, v nichž vypráví například o medvědovi Míšovi, který se stal z rotného medvěda medvědem praporem.

Jako další autory legionářské literatury nelze opomenout Františka Langera a dílo *Železný vlk* (1926), Jaroslava Kratochvíla s díly *Cesta revoluce* (1922) a *Prameny – Rusko v době VŘSR* (1964) a v neposlední řadě zřejmě neznámějšího legionáře a světoznámého spisovatele Jaroslava Haška, autora protiválečného humoristického románu a zároveň také nepřekladanějšího českého románu *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války* (1921-23).

Mezi autorkami nelze opomenout Inu Píšovou, v jejíž publikaci *Transsibiřská odysea* s podtitulkem *po stopách legionáře Jana Kouby* se střídají její postřehy z domova z historií, jelikož zmíněný legionář byl autorčiným dědečkem.

Při zpracovávání diplomové práce jsem se nejvíce opírala o dokumentární filmy *Anabáze*, režie Petr KOTEK, 1991 a *Anabáze*, režie Petr NIKOLAEV, 2015 dále o knihu autorů Pichlík, Klípa a Zabloudilová *Českoslovenští legionáři (1914-1920)*, ve které mimo informací o legionářích v Rusku, Francii, Itálii a Srbsku, byly též obsaženy informace o politických jednáních československého zahraničního odboje. V neposlední řadě také o časopisy, které vycházejí pod záštitou Československé obce legionářské.

Téma diplomové práce „*Osudy československý legií v Rusku*“ jsem si zvolila, především z důvodu, propojení ruského jazyka s historií. Dalším z důvodů zvolení bylo také připomenutí čtenářům, že nebýt vojenských úspěchů legionářů, které hrály zásadní roli při jednáních, nevznikla by samostatná Československá republika.

Teoretická část je zaměřena na připomenutí vypuknutí první světové války a krátké seznámení s legiemi ve Francii, Itálii a Srbsku. Další část je již zaměřena pouze na československé legie v Rusku a historický kontext, především na vzniku České družiny

² PÍŠOVÁ, Ina. *Transsibiřská odysea: po stopách legionáře Jana Kouby*. V Praze: Radioservis, 2018. str. 15

a výzvědné činnosti dobrovolníků. Následující část je věnována bitvě u Zborova, Čeljabinskému incidentu, bitvě u Bachmače a obsazení Transsibiřské magistrály. V závěru teoretické části se autorka zabývá činnostmi legionářů na ruském území a podmínkami návratu legionářů zpět do vlasti v letech 1919-1920.

Součástí teoretické části jsou též vzpomínky pěti pamětníků, které zazněli v dokumentárním filmu Petra Kotka *Anabáze (1991)*. U citovaných vzpomínek nejsou uvedena jména pamětníků, jelikož pan režisér Kotek uveřejnil soupisku jmen pouze v závěrečných titulcích.

Praktickou část se autorka rozhodla věnovat návrhu inovativního vyučujícímu prostředku pro žáky 9. ročníků základních škol, tzv. únikové hře, kterou mohou využít především učitelé dějepisu.

1. „Šílenství, které zachvátilo svět“

Před sto šesti lety vypukl globální válečný konflikt, jehož příčinou byly nejen imperiální ambice evropských velmocí a militarismus a nacionalismus, ale také selhávala rovnováha sil mezi mocnostmi a vznikal systém aliancí a smluv, které vedli k tzv. dominovému efektu. Sjednocené Německo toužilo získat nadvládu v celé Evropě i mimo ni. Tento válečný konflikt se označuje slovním spojením 1. světová válka.

„Válka přinesla především obrovské ztráty na životech, nevyčíslitelné materiální škody, rozsáhlé nasazení nejrůznějších druhů vojenské techniky a ničivých zbraní, zejména bojových plynů, fyzické a psychické utrpení vojáků na frontách, ekonomický rozvrat, vyostřování sociálních a národnostních konfliktů, politické převrat a morální devastaci.“
(POKORNÝ, 2020, str. 8)

Hlavní záminkou tohoto šílenství byl atentát, k němuž došlo v bosenském Sarajevu. Teprve čtyřicetiletý bosenskosrbský politický aktivista, Gavrilo Princip, spáchal dne 28. června 1914 atentát na Františka Ferdinanda d'Este, následníka rakousko-uherského trůnu a jeho choť, Žofii Chotkovou, vévodkyni z Hohenbergu. Všichni útočníci, s většinou jejich pomocníků, byli okamžitě po atentátu zatčeni a odsouzeni k testům odnětí svobody, nebo k trestu smrti. Samotný Gavrilo Princip si svůj celý trest nakonec neodpykal, jelikož během roku 1918 zemřel v Terezínské pevnosti na tuberkulózu.

Rakousko-Uhersko si s diplomatickou podporou Německa vyžádalo okamžité vyšetření celé události a zaslalo Srbsku nepřijatelné ultimátum. Ultimátu Srbsko částečně vyhovělo, ale i kdyby ho chtělo přijmout, učinit tak nemohlo, neboť by tak byla ohrožena jeho samostatnost. Vzhledem k srbské reakci, R-U vyhlásilo 26. července částečnou mobilizaci a dva dny na to, 28. července 1914 válku Srbsku, na které ihned zaútočilo.

Rusko, jenž chránilo Srbsko, vyhlásilo mobilizaci 30. července 1914 a začalo shromažďovat na svých hranicích vojsko. Na mobilizaci Ruska reagovalo Německo, které žádalo zrušení ruské mobilizace. Rusové nevyhověli žádosti Německa, a tak byla vyhlášena válka Rusku ze strany Německa dne 1. srpna 1914. V následujících dnech Němci také obsadili Lucembursko a předložili Belgii ultimátum o volný průchod jejím územím.

Na tyto události zareagovala Velká Británie a Francie, VB protestem, Francie mobilizací. Německo přerušilo diplomatické vztahy s Francií a vyhlásilo ji 3. srpna 1914 válku.

4. srpna 1914 vtrhla Německá armáda do neutrální Belgie, aby si prorazila průchod do Francie. Tentýž den, Anglie, která zaručovala belgickou neutralitu, vtrhnutí Německé armády do Belgie, považovala za důvod k vypovězení války Německu. Den na to vypovědělo R-U válku Rusku a 12. srpna Francie a Anglie vypověděly válku R-U.

Díky všem předchozím událostem se zformovali dva bloky. Na jedné straně byl blok Centrálních mocností, v němž bojovalo Německo s R-U, na druhé straně blok Dohodových států, v němž spojili síly VB, Francie, Rusko, Belgie a Srbsko. Na stranu dohody se postupně postavilo Japonsko, později Rumunsko, Spojené státy americké a další země. Na stranu Centrálních mocností Turecko a Bulharsko a taktéž Češi a Slováci museli narukovat do rakousko-uherské armády. Itálie, ačkoli byla členem trojspolku, vyhlásila 3. srpna 1914 neutralitu. Díky tomu se mohla v roce 1915 zapojit do války proti R-U.

Pro celý svět byla válka ukončena podepsáním příměří mezi Německem a Francií v železničním vlaku v Compiègne 11. listopadu 1918. Toto příměří bylo pro Německo značně nevýhodné. Ztratilo své rozsáhlé území a kolonie, muselo zaplatit obrovské reparace a stanovila se přísná vojenská omezení.

Monarchie jako například Rakousko-Uhersko či Rusko se rozpadly a začaly vznikat nové státy, mezi nimiž bylo také Československo, které vzniklo v čele s T. G. Masarykem 28. října 1918.

Pro Československé legionáře v Rusku, jimž je věnována tato diplomová práce, válka ale skončila o necelé dva roky později.

2. Vznik československých legií

2. 1. Československé legie ve Francii

Ve Francii zakládali československé legie krajané, podobně jako tomu bylo i v Rusku, kterému je tato diplomová práce věnována. Krajané ve Francii, tzv. pařížští sokolové, se hned po vypuknutí první světové války rozhodli přihlásit do francouzské cizinecké legie.³

³ Do cizinecké legie mohou vstupovat občané cizích států, pod podmínkou, že bojují za zájmy daného státu, v tomto případě Francie.

Cizinecká legie, byla jedinou, která umožňovala přijímání vojáků nefrancouzského původu do francouzské armády.⁴

Českoslovenští dobrovolníci ve Francii vytvořili jednotku o velikosti roty, která byla označována jako „compagnie nazdar“. Toto označení vzniklo dle toho, že se tímto stylem dobrovolníci zdravili. Francouzi tímto byli zaskočeni a rozhodli se dobrovolníky takto pojmenovat. I když se nejednalo o oficiální název, pojmenování od Francouzů se vžilo. Postupně byli první českoslovenští dobrovolníci ve Francii označováni jako „Nazdárci“.⁵

Rotu „Nazdar“ utvářelo 250 mužů. Po několika bojích ostalo v rotě pouhých 100 mužů a jako česká rota přestala existovat. Muži byli postupem následujících let rozptýleni do všech rot svého pluku, do kulometných rot všech pluků Marocké divize a jiných jednotek Cizinecké legie, kde patřili k dobrým a statečným vojákům. Za první světové války prošlo Cizineckou legií přibližně 600 československých dobrovolníků, z nichž zhruba 200 padlo a na 300 jich bylo zraněno. (FILIP, 2014, str. 14-15)

2. 2. Československé legie v Itálii

Počátky zahraničního vojska v Itálii byly nejsložitější ze všech zemí, kde vznikaly naše legie. Neexistovali zde žádné krajanské spolky jako například v Rusku či ve Francii a po vstupu Itálii do první světové války byli všichni rakousko-uherští občané internováni. Spolu s nimi byl internován i malý počet Čechů a Slováků, jež na území Itálie žili. (FILIP, 2015, str. 23)

Legie v Itálii vznikly až v roce 1917. Založeny byly vysloveně Čechy a Slováky, kteří byli zformováni v zajateckých táborech. Nejvýznamnější osobností, která legie formovala byl střelec Jan Čapek. Především on dokázal oslovit české zajatce ke společnému formování do legií. Italská úřady nechtěli československé legie v Itálii zakládat, jelikož českým zajatcům nedůvěřovala. Až Milanu Rastislavu Štefánikovi s pomocí jeho významných kontaktů v italském Římě se podařilo italskou vládu přesvědčit.⁶

⁴ TOLAR, Petr. *Českoslovenští legionáři 1914-1920* [přednáška]. Praha 2, Viničná 7: Posluchárna zoologie B7, PF UK v Praze, 24. června. 2016. [cit. 8. 3. 2022]. Záznam dostupný z: <https://www.youtube.com/watch?v=kLOdyYxVAg> (1:01:20–1:12:08)

⁵ TOLAR, Petr. *Českoslovenští legionáři 1914-1920* [přednáška]. Praha 2, Viničná 7: Posluchárna zoologie B7, PF UK v Praze, 24. června. 2016. [cit. 8. 3. 2022]. Záznam dostupný z: <https://www.youtube.com/watch?v=kLOdyYxVAg> (1:01:20–1:12:08)

⁶ TOLAR, Petr. *Českoslovenští legionáři 1914-1920* [přednáška]. Praha 2, Viničná 7: Posluchárna zoologie B7, PF UK v Praze, 24. června. 2016. [cit. 8. 3. 2022]. Záznam dostupný z: <https://www.youtube.com/watch?v=kLOdyYxVAg> (1:12:10–1:19:20)

V Itálii působilo na dvacet tisíc československých legionářů. Tito legionáři měli nejkratší cestu z Itálie zpět do Československa a díky tomu mohli být jako první nasezeni do bojů probíhajících v jižním Slovensku proti maďarským bolševikům v roce 1919. Podobně tomu bylo také s francouzskými legionáři, kteří se zapojili do bojů na Těšínsku.⁷

2.3. Československé legie v srbské armádě

Před vypuknutím 1. světové války žilo v Srbsku přibližně 1 500 českých krajanů. Centrem českého krajanového života v srbském království se stalo hlavní město Bělehrad. Mimo Bělehradu se čeští přistěhovalci usazovali také v srbském Banátu. Krajané byli velmi vzdělaní a pohybovali se v uměleckých kruzích. Do srbského veřejného života se úspěšně zapojili především díky vedení průmyslových a řemeslnických podniků. I když měli krajané se Srby velmi přátelské vztahy, nezapomněli na svou národní identitu. V roce 1855 založili Český zábavní spolek Lumír, kde byly pořádány různá představení, přednášky a také výlety po Srbsku i do Čech. Padesát dva let na to, v roce 1907 byl založen další krajanový spolek Havlíček, původně nazýván Osvěta. Oba spolky mezi sebou spolupracovaly. Vedle spolků vznikl v roce 1882, z iniciativy Čechů v Bělehradě, Sokol, který byl vůbec prvním tělovýchovným spolkem v zemi.⁸

Přesný počet českých dobrovolníků v srbském vojsku není znám. Odhaduje se okolo počtu 1 400 mužů. Nelze srovnávat tento počet s počty československých legionářů ve Francii, Itálii či Rusku, ale ani tak jim nelze upřít jejich podíl na zahraničních akcích za vznik samostatného československého státu, založeného na legionářských legiích.⁹

⁷ TOLAR, Petr. *Českoslovenští legionáři 1914-1920* [přednáška]. Praha 2, Viničná 7: Posluchárna zoologie B7, PF UK v Praze, 24. června. 2016. [cit. 8. 3. 2022]. Záznam dostupný z: <https://www.youtube.com/watch?v=kLOdyYxVAg> (1:12:10–1:19:20)

⁸ MOJŽÍŠ, Milan (ed.): *Československé legie 1914–1920. Československá obec legionářská*. Praha, 2017. ISBN 978-80-87919-27-9, str. 194

⁹ Tamtéž.

3. Československé legie v Rusku

Psal se rok 1914, nevojáků bylo prozatím stále více než vojáků. Civilisté se loučili se svými nejbližšími. Odváželi je transporty do války, která zasáhla celý svět a také změnila mapu Evropy. Do války se též zapojilo carské Rusko, s miliony pologramotných mužiků. Rusko bylo zároveň jednou z nadějí těch, jež usilovali o rozbití rakousko-uherské monarchie. Všichni věřili, že se neloučí na dlouho. Opak byl ale pravdou.¹⁰

Válka se protáhla na čtyři a čtvrt roku. Pro většinu populace skončila podpisem mírové smlouvy mezi státy Dohody a Německem 11. listopadu 1918. Pro přibližně osmdesát tisíc osob, které bedlivě čekali na transport domů ve Vladivostockém přístavu, to bylo o celé dva roky déle.¹¹

3. 1. Česká družina

Česká družina je první jednotkou, kterou lze považovat za předchůdce legií. Byla založena našimi českými a slovenskými krajany žijícími v Rusku, kteří se tam rozhodli odejít za lepším životem. Jednalo se především o krajany volyňské, kteří se ještě před vypuknutím první světové války sblížili a poté, po jejím vypuknutí, založili Českou družinu.¹²

Česká družina byla sestavena z prvních 720 „dobrovolců“. Ti 11. října 1914 (dle používaného juliánského kalendáře v Rusku, 28. září 1914) složili přísahu. Byli poté rozděleni do polorot a čet, a přidělováni k ruským jednotkám kde vykonávali funkci rozvědčíků.¹³

Mezi členy byli mimo zemědělců také úředníci, učitelé, jednoduše řečeno vzdělaní lidé, kteří si velmi dobře uvědomovali, že pokud se má s českým národem stát něco, co by zlepšilo jeho pozici v rámci R-U, bylo by dobré, aby se sami přičinili o to, jak válka dopadne.

¹⁰ *Anabáze* [dokumentární film]. Režie Petr KOTEK. Československo, 1991 (0:00–5:07)

¹¹ *Anabáze* [dokumentární/historický film]. Režie Petr NIKOLAEV, 2015, (47:24–52:11)

¹² TOLAR, Petr. *Českoslovenští legionáři 1914-1920* [přednáška]. Praha 2, Viničná 7: Posluchárna zoologie B7, PF UK v Praze, 24. června. 2016. [cit. 3. 1. 2022]. Záznam dostupný z: <https://www.youtube.com/watch?v=kLOdyYxVAg> (10:23–18:10)

¹³ RAK M. a kolektiv, Čs. legie v Rusku 1914-1920, *Legionářský směr (transporty speciál)*, Praha, Československá obec legionářská, 2020, str. 2. Dostupné také z: https://www.csol.cz/images/Projekty/Legionarsky_smer/LS_transporty_spec_2020.pdf

Tím pádem, aby se také přidali na stranu mocností Dohody, mezi které patřilo právě též carské Rusko.¹⁴

Vytvořením České družiny byl pověřen podplukovník Lotockij. Následujícího dne byli k útvaru přiděleni první ruští důstojníci. Dobrovolníci jednotky, jež byla formována podle ruských standardů, zavedli bratrského ducha.¹⁵ Oslovovali se „bratře“. Takové oslovení se týkalo též vojenských hodností například, bratře veliteli nebo bratře poručíku, střelče. V tento okamžik je důležité zmínit výrok našeho prvního prezidenta, T. G. Masaryka, který po válce prohlásil: „*Bez Sokola by nebylo legií, bez legií by nebylo Československo.*“¹⁶

Dne 6. října 1914 se novým velitelem Družiny stal podplukovník Josef Sozentovič, který sebou přivezl prapor, zhotovený a darovaný moskevskými českými dámami.

Na jedné straně praporu byla na červenobílém poli vyšita svatováclavská koruna s lemovanou lipovou ratolestí uprostřed na straně druhé červeno-modro-bílé pole. Na špici žerdi byl carský orel. O několik dní později, 11. října 1914, bylo formování jednotky ukončeno. Na sofijském náměstí v Kyjevě byl vysvěcen prapor družiny a proběhla slavnostní přísaha, složení slibu a políbení praporu všemi dobrovolníky.¹⁷

Česká družina se skládala z dvou set padesáti mužů, kteří nepůsobili jako celek. Byly vybírání a přiřazování k jednotlivým oddílům ruské III. armády, po dvojicích, ale například také po deseti až dvanácti osobách, kde poté působili jako tzv. rozvědčící neboli průzkumníci. Za nedlouho se těchto dvě stě padesát mužů, začalo označovat za „Starodružiníky“. Potřebovali se odlišit od následných přicházejících a také chtěli odkázat, že jen oni jsou jádrem základu české jednoty. Byli takto využívání především z důvodu ovládnutí jazyků nepřátel. Jednak se jednalo o ruský a český jazyk, mimo to také o jazyk německý a maďarský. Navštěvovali tak nepřátelské tábory, naslouchali plánům nepřátel, případně s vojáky inkognito rozmlouvali a přemlouvali je v jejich rodném jazyce, aby s nimi Češi přešli na druhou stranu a přidali se k České družině. Od roku 1915 docházelo k nabírání

¹⁴ TOLAR, Petr. *Českoslovenští legionáři 1914-1920* [přednáška]. Praha 2, Viničná 7: Posluchárna zoologie B7, PF UK v Praze, 24. června. 2016. [cit. 3. 1. 2022]. Záznam dostupný z: <https://www.youtube.com/watch?v=kLOdyYxVAg> (10:23–18:10)

¹⁵ MOJŽÍŠ, Milan (ed.): *Československé legie 1914–1920. Československá obec legionářská*. Praha, 2017. ISBN 978-80-87919-27-9, str. 46

¹⁶ TOLAR, Petr. *Českoslovenští legionáři 1914-1920* [přednáška]. Praha 2, Viničná 7: Posluchárna zoologie B7, PF UK v Praze, 24. června. 2016. [cit. 3. 1. 2022]. Záznam dostupný z: <https://www.youtube.com/watch?v=kLOdyYxVAg> (43:15–55:30)

¹⁷ MOJŽÍŠ, Milan (ed.): *Československé legie 1914–1920. Československá obec legionářská*. Praha, 2017. ISBN 978-80-87919-27-9, str. 46

a následnému navyšování dobrovolníků do Družiny i z řad zajatců, později všech českých zajatců na východní frontě.¹⁸

Mezi nejznámější starodružiníky patřili: Jan Syrový, Karel Kutlvašr, Vojtěch Klecanda, Karel Vašátko, Josef Švec a Stanislav Čeček.¹⁹

Podmínkou pro vstup do Družiny bylo, že se dobrovolníci okamžitě po svém zajetí rozhodnou, zda vstoupí či nikoli. Během velmi krátké chvíle se přihlásilo na dvě stě padesát devět československých dobrovolníků, tak zvaných Novodružiníků.²⁰

Na jaře 1915 se stal novým velitelem České Družiny podplukovník Vjačeslav Platonovič Trojanov. Ten projevoval upřímné sympatie k československému hnutí. Díky tomu docházelo k dalšímu formování nových rot. Sláva České družiny se šířila. Družiníci plnili úkoly, které byly označovány za nemožné, a tak chtěl mít každý ruský velitel poté ve své jednotce alespoň několik Čechů. Na konci roku 1915 čítala Česká družina 1163 osob, i když ve svých seznamech měla zapsáno osob 1655.²¹

Mimo průzkumné činnosti bylo další velmi důležitou činností zajímání nepřátelských vojáků a jejich následné výslechy či tlumočení u štábů. Česká družina se činila úspěch, které vedly k tomu, že jim byl povolen další nábor dobrovolníků i včetně zajatců. Česká družina se tak rozšířila počátkem roku 1916 na Česko-Slovácký střelecký pluk.²²

Počet dobrovolníků se začal navyšovat a nabývat na síle. Díky tomu byl poté vytvořen československý pěší pluk. Jelikož v Rusku vznikaly pouze střelecké pluky, říkalo se tomuto pluku střelecký. Základní hodností tedy nebyl voják, ale střelec. Nejprve vznikly tři pluky, pluk Mistra Jana Husa, Jiřího z Poděbrad a Jana Žižky z Trocnova. Společně pak vytvořily československou střeleckou brigádu, která se nazývala „Husitská“.

¹⁸ TOLAR, Petr. *Českoslovenští legionáři 1914-1920* [přednáška]. Praha 2, Viničná 7: Posluchárna zoologie B7, PF UK v Praze, 24. června. 2016. [cit. 3. 1. 2022]. Záznam dostupný z: <https://www.youtube.com/watch?v=kLOdyYxVAg> (10:23–18:10)

¹⁹ EMMERT, František. *Československé legie v Rusku: velký příběh malé armády, která změnila mapu Evropy*. 1. vydání. V Brně: CPress, 2018, str. 27

²⁰ MOJŽÍŠ, Milan (ed.): *Československé legie 1914–1920. Československá obec legionářská*. Praha, 2017. ISBN 978-80-87919-27-9, str. 52

²¹ MOJŽÍŠ, Milan (ed.): *Československé legie 1914–1920. Československá obec legionářská*. Praha, 2017. ISBN 978-80-87919-27-9, str. 52

²² RAK M. a kolektiv, Čs. legie v Rusku 1914-1920, *Legionářský směr (transporty speciál)*, Praha, Československá obec legionářská, 2020, str. 2. Dostupné také z: https://www.csol.cz/images/Projekty/Legionarsky_smer/LS_transporty_spec_2020.pdf

Celkový počet československých střeleckých pluků, které vznikly v Rusku, se zastavil na magickém čísle třináct. Názvy byly například – T. G. Masaryka nebo K. H. Borovského.²³

V květnu 1916, po povolení dalšího náboru v zajateckých táborech na Československou střeleckou brigádu o dvou plucích.²⁴

3. 2. Období mezi revolucemi

Únor roku 1917 je znám především koncem éry ruského samoděržaví a odstoupení cara Mikuláše II. Moc v Rusku přebíral přechodný správní orgán, Prozatímní vláda, jejímž nejvýznamnějším představitelem byl Alexandr Fjodorovič Kerenskij. Současně s Prozatímní vládou vznikl v Petrohradě Sovět, který byl tvořen menševiky a bolševiky. Období od jara do podzimu 1917 nazýváme v Rusku jako Dvojvládí.

V té době přijíždí do Ruska náš budoucí prezident Tomáš Garrigue Masaryk. Předpokládá se, že T. G. Masaryk odešel do zahraničí, aby tam založil legie. Není tomu tak, protože legie vznikaly spontánně. V Rusku je založily krajané, podobně tomu bylo také ve Francii. T. G. Masaryk byl politikem, a tak navštěvoval země, ve kterých by mohl vést polický boj za uznání československého státu. Jednalo se především o země jako je Velká Británie, Francie či Spojené státy. Nicméně v průběhu války se s legiemi setkal a společnými silami je jim podařilo dosáhnout požadovaného cíle.²⁵

Hlavním úkolem T. G. Masaryka bylo především urovnat spory mezi českými frakcemi v Rusku, orientovat se především na Francii, a tím nahradit závislost na Rusku. V neposlední řadě též vytvořit podmínky pro rozsáhlý nábor do vojska ze zajatců české a slovenské národnosti.²⁶

²³ TOLAR, Petr. *Českoslovenští legionáři 1914-1920* [přednáška]. Praha 2, Viničná 7: Posluchárna zoologie B7, PF UK v Praze, 24. června. 2016. [cit. 3. 1. 2022]. Záznam dostupný z: <https://www.youtube.com/watch?v=kLOdyYxVAg> (10:23–18:10)

²⁴ RAK M. a kolektiv, *Čs. legie v Rusku 1914-1920, Legionářský směr (transporty speciál)*, Praha, Československá obec legionářská, 2020, str. 2. Dostupné také z: https://www.csol.cz/images/Projekty/Legionarsky_smer/LS_transporty_spec_2020.pdf

²⁵ TOLAR, Petr. *Českoslovenští legionáři 1914-1920* [přednáška]. Praha 2, Viničná 7: Posluchárna zoologie B7, PF UK v Praze, 24. června. 2016. [cit. 8. 2. 2022]. Záznam dostupný z: <https://www.youtube.com/watch?v=kLOdyYxVAg> (18:10–32:00)

²⁶ *Anabáze* [dokumentární film]. Režie Petr KOTEK. Československo, 1991 (0:00–5:07)

Ač únorová revoluce přinesla do Ruska demokracii, současně též vedla k rozložení ruské armády a východní fronty. Rozpadu ruské armády nezabránila ani tzv. Kerenského ofenzíva, do které se dobrovolně přihlásila celá československá brigáda.²⁷

Ani Prozatímní vláda nedokázala zabránit rozkladu ruské armády. Rozhodla se proto učinit útok, především z důvodu dostání závazků, které Rusko dalo spojencům.²⁸

3.3. Bitva u Zborova

Zborov. Tento pojem lze považovat za nejproslulejší ve spojení s československými legiemi v Rusku. Bitva představovala součást Kerenského ofenzívy. Útok měla provést 7., 8. a 11. ruská armáda. Československá střelecká brigáda měla být původně přidělena k armádě sedmé, jejíž hlavním úkol spočíval v zabezpečení širokého průlomu v Berezanském prostoru. Brigáda zde měla plnit funkci úderného oddílu. Následně byl vydán rozkaz, ve kterém bylo zrušeno začlenění brigády. Velitel čs. střelecké brigády, plukovník Trojanov vyjádřil své obavy ohledně nezkušenosti brigády z útočných bojů a taktéž, že brigáda není jednoduše, nýbrž složena z nejrůznějších jednotek, které předtím nikdy nebojovaly spolu.²⁹

Trojanov taktéž upozornil na nedostatečnou výzbroj čs. armády. Když se vojáci 1. pluku ptali, zda budou mít kulometry, podplukovník odpověděl: „*Budete, až si je ukořistíte.*“ I přes takovou odpověď se nálada mužstva nijak nezkažila. Bojová morálka začala upadat, až když II. prapor 2. československého pluku, odmítl zaujmout pozice v první linii.³⁰

Československá brigáda měla tedy poprvé vystoupit pospolu, ale ruským velením jí byl nakonec přidělen úkol, který spočíval v provedení pomocného útoku při rozhodujícím útoku severního a jižního svazku, tzv. finské divize, na jihozápadě od ukrajinského města

²⁷ RAK M. a kolektiv, Čs. legie v Rusku 1914-1920, *Legionářský směr (transporty speciál)*, Praha, Československá obec legionářská, 2020, str. 2. Dostupné také z: https://www.csol.cz/images/Projekty/Legionarsky_smer/LS_transporty_spec_2020.pdf

²⁸ MOJŽÍŠ, Milan (ed.): *Československé legie 1914–1920. Československá obec legionářská*. Praha, 2017. ISBN 978-80-87919-27-9, str. 62

²⁹ PICHLÍK, Karel; KLÍPA, Bohumír; ZABLOUDILOVÁ, Jitka. *Českoslovenští legionáři (1914-1920)*. Praha: Mladá fronta, 1996. 282 s. ISBN 80-204-0580-1. str. 99

³⁰ PICHLÍK, Karel; KLÍPA, Bohumír; ZABLOUDILOVÁ, Jitka. *Českoslovenští legionáři (1914-1920)*. Praha: Mladá fronta, 1996. 282 s. ISBN 80-204-0580-1. str. 100

Zborova. Československá brigáda měla zaujmout šest a půl kilometru široký úsek v prostoru, kde se oddělovaly dva svazky.³¹

Začínal se projevovat chaos. Československé pluky nedostaly žádné směrnice, jak se podílet na připravovaném útoku. Díky tomuto čeští poručíci Stanislav Čeček a Otakar Husák vymysleli plán, jak útok pojmout. Rozhodli se pro útok malých skupin, které by samostatně pronikaly do nepřátelských míst. S tímto postupem seznámili i ostatní jednotky. Československé střelecké brigádě velel u Zborova plukovník V. P. Trojanov. 1. střeleckému pluku velel podplukovník Pavlovskij – I. prapor vedl Stanislav Čeček, II. Otakar Husák, III. Zdeněk Fierlinger. 2. střeleckému pluku velel podplukovník Zembalevskij – I. prapor vedl Radola Gajda, II. prapor nebyl nasazen. 3. střeleckému pluku velel plukovník Mamontov (I. prapor vedl Rudolf Vobrátilék).³²

Proti ruské armádě, složené i z dobrovolníků čs. střelecké brigády povstal IX. sbor rakouské 2. armády tvořený pěšími divizemi. Rakouské jednotky vyhloubily až tři metry hluboké zákopy, ve kterých se nacházely také překážky jako například ostnaté dráty, nastražené miny, granáty a kulometná hnízda.³³

Ze vzpomínek pamětníka:

„My jsme byly napřed družina, potom to už byla brigáda. Do tý brigády přišel Mamontov, a to byl člověk velice agilní a von se naučil česky a on prostě propagoval nás, že dovedeme to, co druhý nedokáže. A von vzal 9. a 10. rotu z prvního pluku, z druhého pluku vzal zase 9. a 10. rotu a měl třetí pluk, takže ke Zborovu už šly 3 pluky. Rakousko tam mělo 30 metrů široký pole drátěných překážek a ty my jsme přestřihávali, takový chodby jsme v nich dělali a už to bylo připravený, tak najednou přišel rozkaz, že se jde, tak jsme šli. A během půl dne jsme byli až ve 4. linii, poněvadž Rakousko nebylo připravený na takovej útok.“³⁴

Úkolem všech ruských jednotek, včetně československé brigády bylo, aby obsadily nepřátelské zákopy a posunuly tak celou frontu kupředu. Pouze československé pluky ale dokázaly na svém úseku nepřátelské zákopy obsadit. Ruské jednotky ani po pravé,

³¹ Tamtéž.

³² Tamtéž.

³³ MOJŽÍŠ, Milan (ed.): *Československé legie 1914–1920. Československá obec legionářská.* Praha, 2017. ISBN 978-80-87919-27-9, str. 62

³⁴ *Anabáze* [dokumentární film]. Režie Petr KOTEK. Československo, 1991 – (05:07–11:20)

ani po levé straně československé pluky nepodpořily, a tak bylo potřeba, aby se později stáhly zpět.³⁵

Ze vzpomínek pamětníka:

„Nikdo si nedovede představit ten ústup tý ruský armády, zmatený ústup. V noci, to hořely vesnice, to byla obloha ozářená. Armáda, fronta neexistovala. My jsme byli jediná jednotka, disciplinovaná, a museli jsme samozřejmě chránit naše křídla, a tak jsme ustupovali.“³⁶

Ze vzpomínek pamětníka:

„Nás přišla postřílet ruská jednotka jedna, a to byly ženy. Ženy přišly jako rota smrti. Rusáci nepřišli žádný, tak my jsme to drželi asi 14 dní a začali jsme ustupovat, poněvadž už se to držet nenechalo.“³⁷

Češi na východní frontě bojovali za vlastní stát a ukázali se jako výteční bojovníci. I když nechápali, zda jejich stát bude republikou či nějakou jinou formou, bojovali za vlastní národ jako lvi. O jejich činech se začalo psát v novinách, a to nejen v Rusku, ve Francii a Itálii, ale dokonce i ve Spojených státech a všude možně po celém světě, čehož později využil i budoucí československý prezident Tomáš Garrigue Masaryk.³⁸

Samotná bitva u Zborova proběhla ve dnech 1. a 2. července 1917. 1. července začala mohutná dělostřelecká příprava na frontě široké několik desítek kilometrů a za ní následovaly útoky pěchoty.³⁹ Nepřítel ale očekával útok díky zběhům a také dalším zdrojům, takže se stihl včas stáhnout ze svých pozic. I přes to se podařilo tento den 11. ruské armádě, jejíž

³⁵ TOLAR, Petr. *Českoslovenští legionáři 1914-1920* [přednáška]. Praha 2, Viničná 7: Posluchárna zoologie B7, PF UK v Praze, 24. června. 2016. [cit. 8. 2. 2022]. Záznam dostupný z: <https://www.youtube.com/watch?v=kLOdyYxVAg> (18:10–32:00)

³⁶ *Anabáze* [dokumentární film]. Režie Petr KOTEK. Československo, 1991 (5:07–11:20)

³⁷ Tamtéž.

³⁸ TOLAR, Petr. *Českoslovenští legionáři 1914-1920* [přednáška]. Praha 2, Viničná 7: Posluchárna zoologie B7, PF UK v Praze, 24. června. 2016. [cit. 8. 2. 2022]. Záznam dostupný z: <https://www.youtube.com/watch?v=kLOdyYxVAg> (18:10–32:00)

³⁹ PICHLÍK, Karel; KLÍPA, Bohumír; ZABLOUDILOVÁ, Jitka. *Českoslovenští legionáři (1914-1920)*. Praha: Mladá fronta, 1996. 282 s. ISBN 80-204-0580-1. str. 102

součástí byla i Československá střelecká brigáda, získat přes osmnáct tisíc zajatců a postoupit o několik kilometrů kupředu.⁴⁰

2. července, hned nad ránem měli Čechoslováci přijít na řadu. „*Probudili jsme se časně ráno, uvařili jsme si čaje, ale pak ještě dlouho jsme čekali, než se vykřiklo urá a my vyběhli z okopů.*“ Takto zněli slova jednoho z pamětníků. Na Čechoslováky čekal nesnadný úkol. Poprvé měli stanout proti českým plukům rakousko-uherské armády, stanuli proti sobě nejen lidé, ale také například otec se synem či rodní bratři. Nakonec se Československým praporům podařilo zlomit odpor nepřítele.⁴¹

Ačkoli se jednalo o pouhé dva dny, byly to dny vyčerpávající. Večer 2. července boje utichly a úspěch na straně Československých praporů se neobešel beze ztrát. Počet padlých ale není zcela přesný, jelikož jsou do seznamů započítávány i osoby, které zemřely již před samotným 2. červencem.

Jisté ale je, že mezi zraněnými byl přímo před začátkem útoku této významné bitvy generál Jan Surový a přímo v boji padl například Otakar Husák nebo Josef Wüchterle.⁴²

Bitva u Zborova bývá občas nazývána bitvou československých prezidentů. Na straně legionářů působil legionář Ludvík Svoboda, náš pozdější prezident. Na straně společně s rakousko-uherskými vojáky pravděpodobně působil Klement Gottwald. V bitvě proti sobě ale bojovat během stejné chvíle nemohli.⁴³

Dle historičky Bobíkové, byl Klement Gottwald v červnu sedmnáctého roku raněn do pravého bérce. V srpnu téhož roku byl propuštěn z rumunské nemocnice.⁴⁴ Znamená to tedy, že byl propuštěn až měsíc po v červenci proběhlé bitvě.

Vítězství u Zborova však bylo propagačně využito nejen v Rusku, ale i v zahraničí a stalo se oporou našim politickým představitelům v úsilí o vytvoření samostatných jednotek ve Francii a Itálii. (RAK, 2020, str. 3)

⁴⁰ MOJŽÍŠ M. a kolektiv, Bitva u Zborova, *Legionářský směr (Zborovský speciál)*, Praha, Československá obec legionářská, 2017, str. 30-33. Dostupné z:

https://www.csol.cz/images/Projekty/Legionarsky_smer/LS_zborov_special_2017%20web.pdf

⁴¹ PICHLÍK, Karel; KLÍPA, Bohumír; ZABLOUDILOVÁ, Jitka. Českoslovenští legionáři (1914-1920). Praha: Mladá fronta, 1996. 282 s. ISBN 80-204-0580-1. str. 102-103

⁴² PICHLÍK, Karel; KLÍPA, Bohumír; ZABLOUDILOVÁ, Jitka. Českoslovenští legionáři (1914-1920). Praha: Mladá fronta, 1996. 282 s. ISBN 80-204-0580-1. str. 103

⁴³ TOLAR, Petr. *Českoslovenští legionáři 1914-1920* [přednáška]. Praha 2, Viničná 7: Posluchárna zoologie B7, PF UK v Praze, 24. června. 2016. [cit. 8. 2. 2022]. Záznam dostupný z: <https://www.youtube.com/watch?v=kLOdyYxVAg> (18:10–32:00)

⁴⁴ BOBÍKOVÁ Lenka, Personálie, Časopis Historického ústavu Armády ČR, Praha: Magnet-Press, 1952-, č. 6, str. 124, ISSN 0018-2583

3. 4. Vyvrcholení ruské revoluce

Rozvrat v Rusku vyvrcholil bolševickou revolucí. Válčil každý s každým. Na Ukrajinu se hrnuli německé divize. Narůstal chaos, ve kterém už se ztrácel jakýkoli smysl s divizemi bojovat. Československým legionářům zbývala jediná naděje, a to tisíce kilometrů vzdálená Francie.⁴⁵ Bolševici uzavřeli 3. března 1918 s Německem a Centrálními mocnostmi tzv. Brestlitevský mír, čímž byly ukončeny boje na východní frontě.

Do Francie se českoslovenští legionáři potřebovali dostat, aby se mohli zapojit do stále probíhajících bojů proti Rakousko-Uhersku a Německu. Jejich smyslem bylo bojovat proti centrálním mocnostem, a to už v Rusku možné nebylo.⁴⁶

Ruská Prozatímní vláda povolila neomezený nábor z řad zajatců. Na podzim roku 1917 tak vznikl Československý armádní sbor se dvěma dělostřeleckými divizemi a několika speciálními oddíly se skoro čtyřiceti tisíci muži.

T. G. Masaryk měl jasný cíl – zachovat neutralitu za každou cenu a nezasahovat do vnitřních ruských sporů. Díky tomu se stal Čs. armádní sbor počátkem roku 1918 součástí čs. armády ve Francii a přešel pod vedení Dohody. Vedení poté rozhodlo přepravit sbor do Francie na západní frontu.⁴⁷

Ze vzpomínek pamětníka:

„Jsme říkali, máme se někde trápit ve Francii, jet do Francie, když můžeme bojovat tady proti Němcům anebo se přidružili, říkali já jsem dělník v legii? V legii byla většina dělníků, to byla organizace z dělníků, tak se přiklaňovali k tomu systému. My jsme věřili Leninovi! My jsme věřili, že to dělá dobře. Helejte, když přišel Lenin, tak začal vyučovat sedmdesátileté Rusáky. Rusko bylo analfabeti, ti neuměli číst a psát. Jakmile přišel režim komunistickéj, tak vozili plný auta učebnic a kdo uměl číst a psát, tak hned byl učitelem a učil toho druhýho. A já jsem říkal, no všichni jsme to tak uvažovali, přeci když učí lidi číst a psát,

⁴⁵ *Anabáze* [dokumentární film]. Režie Petr KOTEK. Československo, 1991 (5:07–11:20)

⁴⁶ TOLAR, Petr. *Českoslovenští legionáři 1914-1920* [přednáška]. Praha 2, Viničná 7: Posluchárna zoologie B7, PF UK v Praze, 24. června. 2016. [cit. 9. 2. 2022]. Záznam dostupný z: <https://www.youtube.com/watch?v=kLOdyYxVAg> (32:00 – 35:00)

⁴⁷ RAK M. a kolektiv, Čs. legie v Rusku 1914-1920, *Legionářský směr (transporty speciál)*, Praha, Československá obec legionářská, 2020, str. 2. Dostupné také z: https://www.csol.cz/images/Projekty/Legionarsky_smer/LS_transporty_spec_2020.pdf

tak s nima nemůže pomýšlet nic jiného. No a některý byli přesvědčení, že to Rusko dělá dobře, tak od naší roty jich odešlo celkem asi 40. A mezi nima byl taky Hašek.“⁴⁸

Ruská Prozatímní vláda povolila neomezený nábor z řad zajatců. Na podzim roku 1917 tak vznikl Československý armádní sbor se dvěma dělostřeleckými divizemi a několika speciálními oddíly se skoro čtyřiceti tisíci muži.⁴⁹

Hlavní evakuační cesty měly vést přes severní ruské přístavy *Murmansk* a *Archangelsk*. Vypravily se jimi tři první transporty, které dopluly do Francie a mohly se tak do bojů na západní frontě stále zapojit. Ostatní transporty se již vypravily přes celé Rusko až do Vladivostoku, odkud se měly vracet loděmi. Legionáři se zdržovali v oblasti Kazaně. V této oblasti byly jejich vlaky zdržovány, jelikož opačným směrem projížděli další vlaky, které převáželi válečné zajatce z Německa a Rakouska-Uherska. Tito zajatci byli zadrženi právě během bojů na východní frontě Rusy.⁵⁰

Jak již bylo zmíněno Bolševici uzavřeli příměří s Německem. Toto příměří postavilo československý armádní sbor do velmi složité mezinárodněprávní situace. Československý armádní sbor byl nyní na území Ruska samostatným vojskem Dohody. Dle mírové smlouvy nesměla ruská vláda vojsko, které nadále zůstávalo součástí Dohody, na svém území trpět a měla tak několik možností, jak Čechoslováky z Ruska „odehnat“. Buďto mohla ruská vláda vojsko sama odzbrojit, znovu je začlenit do své armády, vydat Němcům či vypovědět jej ze svého území.⁵¹

Přeprava československého vojska do Vladivostoku se tedy z tohoto důvodu velmi zkomplikovala. Vzájemné nedůvěra mezi místními Sověty a československými legiemi se prohlubovala především díky opakovanému odzbrojování. Postupně docházelo z úplnému zablokování čs. jednotek, vzrůstalo mezi vojáky napětí a docházelo k malým incidentům.⁵²

⁴⁸ *Anabáze* [dokumentární film]. Režie Petr KOTEK. Československo, 1991 (5:07–11:20)

⁴⁹ RAK M. a kolektiv, Čs. legie v Rusku 1914-1920, *Legionářský směr (transporty speciál)*, Praha, Československá obec legionářská, 2020, str. 2. Dostupné také z: https://www.csol.cz/images/Projekty/Legionarsky_smer/LS_transporty_spec_2020.pdf

⁵⁰ TOLAR, Petr. *Českoslovenští legionáři 1914-1920* [přednáška]. Praha 2, Viničná 7: Posluchárna zoologie B7, PF UK v Praze, 24. června. 2016. [cit. 9. 2. 2022]. Záznam dostupný z: <https://www.youtube.com/watch?v=kLOdyYxVAg> (32:00–35:00)

⁵¹ EMMERT, František. *Československé legie v Rusku: velký příběh malé armády, která změnila mapu Evropy*. 1. vydání. V Brně: CPress, 2018, str. 116

⁵² *Anabáze* [dokumentární film]. Režie Petr KOTEK. Československo, 1991 (11:20–16:40)

Ze vzpomínek pamětníka:

„Vždycky jsme museli něco odevzdat, ale my jsme měli něco schované, no tak jsme pár těch flintiček měli, no ale to nebylo celkem na nic.“⁵³

3. 5. Bitva u Bachmače

Bitvou u Zborova zdaleka působení našich legionářů na východní frontě nekončilo. Padesát tisíc československých legionářů se vydalo na cestu, která do dějin vešla jako „sibiřská anabáze“, na jejímž počátku byl železniční uzel Bachmač, ve kterém proběhlo několik bojů během 8. – 13. května 1918.

Československé jednotky museli počátkem března 1918 svést ústupové boje u Kyjeva a Bachmače, kde vojáci 4., 6. a 7. pluku taktickými protiútoky nebo jednáními zdržovali nepřátelský postup a umožnili tak ústup Čs. armádnímu sboru z Ukrajiny na východ. (RAK, 2020, str. 3)

Československému armádnímu sboru hrozilo nejen odříznutí postupujícími německými jednotkami od Kyjeva a ze severu, ale také případné zajetí československých vojáků. Pro československé vojáky bylo nezbytnou nutností uhájit důležitý železniční uzel, ze kterého vedly železniční tratě na západ do Kyjeva, dále na severozápad, východ a jihozápad. Potyčky a boje se neodehrávaly na jednom místě, ale na místech, které od sebe byly vzdálené i desítky kilometrů, a tak ústup československého armádního sboru proběhl na širším prostranství levého břehu řeky Dněpr.⁵⁴

Odbočka Československé národní rady (dále jen ČsNR) uzavřela se sovětskou vládou tzv. Stalinovu dohodu o průjezdu sboru v 63 vlcích po 40 vagónech do Vladivostoku. Za toto povolení průjezdu se ale museli zavázat k neutralitě a též odevzdat většinu svých zbraní ve městě Penza. Pouze dvěma střeleckým plukům se cesta do Vladivostoku podařila. Ostatní ešalony⁵⁵ byly v různých stanicích zdržovány a docházelo tak k rozptýlení sboru. Koncem dubna byla přeprava čs. transportů prakticky zastavena transporty s německými

⁵³ *Anabáze* [dokumentární film]. Režie Petr KOTEK. Československo, 1991 (11:20–16:40)

⁵⁴ MOJŽÍŠ M. a kolektiv, *Boje u Bachmače, Legionářský směr (Bachmačský speciál)*, Praha, Československá obec legionářská, 2018, str. 18. Dostupné také z:

https://www.csol.cz/images/Projekty/Legionarsky_smer/LS_Bachmac_Sokolovo_spec_web.pdf

⁵⁵ Ešalon = (v rus. prostředí) vojenský vlak, sestava vojsk v boji, za pochodu, přesunu apod. ABZ.cz: slovník cizích slov. ABZ.cz: slovník cizích slov – online hledání [online]. Copyright © [cit. 08.04.2022]. Dostupné z: <https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/esalon-1>

a rakousko-uherskými zajatci v souladu s podmínkami brestlitevského míru z ruských zajateckých táborů, neboť právě oni dostali přednost.⁵⁶

3. 6. Čeljabinský incident

Čeljabinsk, je město ležící na východním úpatí pohoří Ural, kterým prochází jižní větev nejdelsí železniční tratě na světě – Transsibiřské magistrály. Právě v těchto místech došlo dne 14. května 1918 k nejzávažnějšímu incidentu. Tento incident byl nejen nejzávažnější, ale také nejznámější, jelikož se vryl do paměti všech československých legionářů.

Z projíždějícího vlaku, převážejícího německé, maďarské a rumunské zajatce, jeden ze zajatců vyhodil kus železa, který zranil československého legionáře.

Existuje velké množství publikací a dokumentů, které se zabývají tematikou československých legií v Rusku. V těchto informačních zdrojích, lze ale narazit na několik variant. Zprvce se jedná o variantu, že byl československý legionář zraněn či zabit. Zadržené není jisté, zda se byl z vlaku vyhozen kus železa či litiny.

V publikaci *Českoslovenští legionáři (1914-1920)* od autorů Pichlíka, Klípy a Zabloudilové se uvádí: „Čeljabinskem, kde stály na nádraží ešelony 3. a 6. československého pluku, projížděl odpoledne 14. května na západ vlak s maďarskými, německými a rumunskými zajatci. Z jedoucího vagónu někdo vyhodil kus železa a zranil jednoho z vojáků 6. pluku.“⁵⁷

Autor Mojžíš uvádí: „odjíždějící zajatec hodil po Čechoslovácích z vlaku kus litiny, který těžce zranil střelce 6. čs. střeleckého pluku Ducháčka.“⁵⁸

František Emmert ve své knize popisuje situaci takto: „Z projíždějícího vlaku s propuštěnými maďarskými zajatci tehdy údajně vylétl kovový předmět, snad matice

⁵⁶ RAK M. a kolektiv, Čs. legie v Rusku 1914-1920, *Legionářský směr (transporty speciál)*, Praha, Československá obec legionářská, 2020, str. 3. Dostupné také z: https://www.csol.cz/images/Projekty/Legionarsky_smer/LS_transporty_spec_2020.pdf

⁵⁷ PICHLÍK, Karel; KLÍPA, Bohumír; ZABLOUDILOVÁ, Jitka. *Českoslovenští legionáři (1914-1920)*. Praha: Mladá fronta, 1996. 282 s. ISBN 80-204-0580-1. str. 173

⁵⁸ MOJŽÍŠ, Milan (ed.): *Československé legie 1914–1920. Československá obec legionářská*. Praha, 2017. ISBN 978-80-87919-27-9, str. 82

nebošroub od železničního pražce, který vážně zranil jednoho československého vojáka stojícího na peronu. “⁵⁹

Pamětník z dokumentárního filmu Petra Kotka:

„Tam byly dvě nádraží. Z toho Čeljabinsk 2 nádraží vyjžděl vlak s těma maďarskejma zajatcema. No a naši hoši, jak tam chodili, tak z jednoho vagonu, jeden ten Maďar vyhodil kus železa a velmi těžce zranil našeho bratra, našeho hochu. Samozřejmě, že naši hoši okamžitě běželi, aby nadběhli tomu vlaku, tak běželi na nádraží Čeljabinsk 1, předběhli to, protože on tam měl nějakou zatáčku či co. Tak ho předběhli a všichni maďarští zajatci museli z vlaku vystoupit. Ten náš velitel stanice Čeljabinsk 1, žádal velitele toho transportu maďarskýho, aby se přihlásil viník. Samozřejmě, že se nikdo nechtěl přihlásit a došlo to až, jak se říká, na ostří nože. Teprve tehdy přiznali toho viníka. No, jak to skončilo? Tragicky samozřejmě. “⁶⁰

Petr Tolar z Československé obce legionářské naopak tvrdí: *„Zde došlo k incidentu, při kterém v jednom z projíždějících vagonů, vyhodil maďarský zajatec kus železa, který ulomil někde v tom vagonu, hodil ho po skupince legionářů na nádraží, zasáhl jednoho ze střelců do hlavy a ten na místě zemřel. “⁶¹*

Ihned po zranění jednoho z našich mužů zastavili českoslovenští legionáři vlak a všechny zajatce vyhnali na železniční trať. Viníka poté na místě lynčovali, ubili, a pomstili tak svého bratra. Čeljabinský Sovět odpověděl zatčením deseti Čechoslováků a pokusili se zadržet i intervenujícího důstojníka.⁶²

⁵⁹ EMMERT, František. *Československé legie v Rusku: velký příběh malé armády, která změnila mapu Evropy*. 1. vydání. V Brně: CPress, 2018., str. 143

⁶⁰ *Anabáze* [dokumentární film]. Režie Petr KOTEK. Československo, 1991 (11:20–16:40)

⁶¹ TOLAR, Petr. *Českoslovenští legionáři 1914-1920* [přednáška]. Praha 2, Viničná 7: Posluchárna zoologie B7, PF UK v Praze, 24. června. 2016. [cit. 9. 2. 2022]. Záznam dostupný z: <https://www.youtube.com/watch?v=kLOdyYxVAg> (35:00–38:10)

⁶² PICHLÍK, Karel; KLÍPA, Bohumír; ZABLOUDILOVÁ, Jitka. *Českoslovenští legionáři (1914-1920)*. Praha: Mladá fronta, 1996., str. 174

Za necelou půlhodinu se Čechoslovákům podařilo jak město, tak i stanici v Čeljabinsku obsadit a osvobodit své zatčené vojáky. Incidentem skončila doba smíru s místními sověty při průjezdu vojenských vlaků po celé délce trati.⁶³

Celý incident posloužil lidovému komisaři vojenství a námořnictva L. D. Trockému, jako záminka k zatčení politických představitelů Odbočky ČsNR v Moskvě a k vydání rozkazu násilím zadržet, odzbrojit a zformovat čs. jednotky, dobrovolníky převzít do Rudé armády a z ostatních vytvořit pracovní oddíly.

Ve stejnou dobu se v Čeljabinsku konala předsjezdová porada zvolených zástupců a velitelů vlaků. Předsjezdová porada založila tzv. Prozatímní výkonný výbor, který převzal pravomoc nad vojskem od Odbočky ČsNR a bez ohledu na postoj sovětské armády měl zajistit přesun „*vlastním pořádkem do Vladivostoku.*“⁶⁴

„*Naše odbočka ztratila důvěru vojáků, kteří se rozhodli zahájit samostatný a na sovětech nezávislý pohyb našich vojsk na východ. Byly vytvořeny 3 skupiny vojsk, západní – por. S. Čeček, střední – pplk. S. Vojtechovský, východní – kpt. R. Gajda. Nepřátelství přerostlo v ozbrojený konflikt.*“ (RACEK, 2017, str. 18)

Necelý týden po incidentu, 20. května 1918 se v Čeljabinsku sešli zástupci Odbočky ČsNR na Rusi z Petrohradu se zástupci vlakových souprav stojících na tamním nádraží. Většina účastníků sjezdu rozhodla o založení nové reprezentace, která byla oprávněna hovořit a jednat jménem legionářů, tzv. *Prozatímní výkonný výbor* a zbavila tak Odbočku ČsNR o autoritu nad vojskem. Též byl odhlasován nový cíl, a to uskutečnit přesun do Vladivostoku za každou cenu. Tato rozhodnutí pochopila vláda bolševiků v Moskvě jako vyhlášení války.⁶⁵

3.7. Boj o magistrálu

Na magistrále vypukly boje 25. května 1918, kdy se poblíž obce Marijanovka, ležící nedaleko od města Osmk. Sověti se rozhodli legionáře definitivně násilím odzbrojit a vyslali proti československým vlakovým soupravám tzv. Rudé gardy a oddíly vlakových souprav

⁶³ RACEK, Jan. *Příběh ruských legií: anabáze pohledem kralupských legionářů*. Vydání první. Přeložil Pavel RYNT. Praha: BVD, 2017. str.18

⁶⁴ RAK M. a kolektiv, Čs. legie v Rusku 1914-1920, *Legionářský směr (transporty speciál)*, Praha, Československá obec legionářská, 2020, str. 3. Dostupné také z: https://www.csol.cz/images/Projekty/Legionarsky_smer/LS_transporty_spec_2020.pdf

⁶⁵ EMMERT, František. *Československé legie v Rusku: velký příběh malé armády, která změnila mapu Evropy*. 1. vydání. V Brně: CPress, 2018., str. 141

internacionalistů, které tvořili většinou protisovětské dobrovolníci z řad propuštěných zajatců z Německa, Maďarska, Asie a též českých bolševiků. Došlo ke střetu, který skončil malými ztrátami na straně Čechoslováků, poněvadž na příjezd nepřátelských vojsk byli dobře připraveni ⁶⁶

Následně se českoslovenští vojáci rozhodli vydat směrem do nedalekého města Omsk, jenž chtěli obsadit. Tento krok jim ale krátce před uskutečněním rozmluvil zástupce Dohody, francouzský major A. Guinet.

Českoslovenští legionáři mezitím začali obsazovat body kolem Transsibiřské magistrály, které pro ně byly strategické. Jejich snahou bylo vytvoření hájené oblasti mezi městy Penza a Irkutsk, aby jednotlivé skupiny vzájemně mohly zůstat ve spojení a pokračovat v přesunu celého sboru směrem do Vladivostoku. ⁶⁷

Poslední skupina počtu deseti ešalonů, která opouštěla oblast Penzi představovala nejvíce zranitelný zadní voj a ocitla se tak v nejobtížnější situaci. Skupina byla pod velením poručíka Stanislava Čečka.

29. května 1918 této skupině se po vyhrané bitvě nad vlakovou soupravou s bolševiky na nádraží v Penze podařilo zmocnit a sestavit z ukořistěných vagonů improvizovaný obrněný vlak „Orlík“. Jenž byl následně použit v bitvě na návrší Lipjag a též si zajistila železniční most přes Volhu a mohla se přesunout k městu Samara. ^{68 69}

3. 7. 1. Bitva u Lipjag (4. červen 1918)

Tato bitva byla nazvána čs. legionářem a spisovatelem, Rudolfem Medkem, jako nejkrvavějším divadlem, jenž si do té doby dovedl jen představit. V pasti se zde ocitlo několik tisíc legionářů. L. D. Trockij a V. I. Lenin chtěli silou rozpustit legionářské vojsko a začlenit je do Rudé armády, přičemž hrozili, že popraví každého legionáře, který bude přistižen se zbraní v ruce. Jedinou nadějí legionářů bylo probít se na východ Samary. ⁷⁰

⁶⁶ EMMERT, František. *Československé legie v Rusku: velký příběh malé armády, která změnila mapu Evropy*. 1. vydání. V Brně: CPress, 2018., str. 146

⁶⁷ EMMERT, František. *Českoslovenští legionáři za první světové války*. Praha: Mladá fronta, 2014., str 179

⁶⁸ EMMERT, František. *Československé legie v Rusku: velký příběh malé armády, která změnila mapu Evropy*. 1. vydání. V Brně: CPress, 2018., str. 154

⁶⁹ Město v evropské části Ruské Federace na levém břehu řeky Volhy. Město má více než jeden milion obyvatel a je tak šestým největším městem Ruska.

⁷⁰ *Anabáze* [dokumentární/historický film]. Režie Petr NIKOLAEV, 2015 (5:15–13:15)

Československým legionářům se podařilo i na úkor špatného vyzbrojení porazit bolševiky ve více než dvojnásobné přesile. Některým bolševikům se podařilo utéct do Samary, kde následně způsobily paniku. Následně se Čechoslovákům město Samaru podařilo obsadit a bolševiky vyhnali.⁷¹

„Po vítězství u Lipjag se navždy zapsal do dějin ruské legie prap. Petříček, jeden z velitelů útoku. Na dobyté ruské pozici zkusmo použil nalezený polní telefon. Dovolal se do bolševického štábu v Samaře. Na dotaz telefonisty, jak vypadá situace u Lipjag, odpověděl: „Dobře, zde československý důstojník.“ (RACEK, 2017, str. 20)

Verva, s jakou si čs. armádní sbor probíjel cestu po magistrále zapůsobila na západní spojence Dohody. Až v tuto dobu se čs. armádního sboru zastali a vyzvali sovětskou vládu k zastavení útoků na vojenské vlaky. Ve stejné době se začalo uvažovat o podpoře protibolševických sil v okrajových částech Ruska a přímé intervenci armád Dohody proti bolševickému Rusku, jelikož po dlouhém tolerování sovětské vlády byla spojenci vyhodnocena jako mezinárodní hrozba. Spojenci tak přehodnotili svou strategii proti celému Rusku.⁷²

3. 7. 2. Léto 1918

„Zkraje léta 1918 se českoslovenští legionáři stali páteří vznikajících protibolševických vojsk v oblasti za Uralem, ačkoliv něco takového původně vůbec neměli v úmyslu. V květnu byla na Sibíři ustavena protibolševická Prozatímní sibiřská vláda složená z eserů a vojensky podporovaná orenburskými kozáky, která slibovala ruskému obyvatelstvu tažení na Moskvu a Petrohrad, svržení Lenina, obnovu parlamentní demokracie v celé zemi a pokračování ve válce proti Německu na straně Dohody.“ (EMMERT, 2014, str. 181)

Léto roku 1918 se stalo zřejmě nejvýznamnější etapou bojové cesty čs. legionářů. Již během června a července se jim podařilo obsadit významná města na Sibíři a Uralu jako například město Samara, Syzraň, Simbirsk, Tjumeň či Jekatěrinburg a Kazaň.⁷³

⁷¹ *Anabáze* [dokumentární/historický film]. Režie Petr NIKOLAEV, 2015 (5:15–13:15)

⁷² EMMERT, František. *Českoslovenští legionáři za první světové války*. Praha: Mladá fronta, 2014., str 180-181

⁷³ EMMERT, František. *Českoslovenští legionáři za první světové války*. Praha: Mladá fronta, 2014., str 183-184

3. 7. 2. Jekatěrinburg

Jekatěrinburg, dnes 4. největší město Ruské Federace a v době první světové války významný železniční uzel a důležité centrum Uralu, dobyla a obsadila československá skupina praporčíka Antonína Číly dne 25. července 1918. Bolševici, kteří se domnívali postupu našich jednotek k městu se rozhodli popraviti celou rodinu svrženého posledního ruského cara Mikuláše II., která jimi byla zadržena. Poprava byla uskutečněna několik málo dní před příchodem legionářů.⁷⁴ Město Jekatěrinburg se stalo zotavovacím a odpočinkovým centrem legionářů a na dlouhou dobu se stalo sídlem vrchního velení našich jednotek na Rusi.

„Poslední ruský car Mikuláš II. abdikoval po svržení svého kabinetu 15. března 1917. Nová prozatímní vláda ho poslala i s rodinou do „domácího vězení“ v Tombolsku na Sibiři. Tam rodina bývalého monarchy žila v relativním pohodlí. Avšak v květnu 1918 byla zadržena bolševiky, kteří ji převezli do Jekatěrinburgu. V červenci roku 1918 se k městu přiblížila československá vojska, která rodinu mohla osvobodit. Car se dokonce pokoušel domluvit útěk celé rodiny k Čechoslovákům, ale bohužel s provokátérem sovětské policie. Bolševici se rozhodli carskou dynastií raději bez soudu rychle vyhladit.“ (EMMERT, 2014, str.182)

3. 7. 3. Kazaň

Tažení na Kazaň, je považováno za jednu z nejslavnějších a nejproblematictějších epizod „Sibiřské anabáze“. Samotné město bylo dobyto z 6. na 7. srpna 1918. Čechoslovákům se zde podařilo v „Государственном банке“ ukořistit tzv. zlatý poklad, státní poklad, který byl údajně největší na světě. K transportu zlatého pokladu bylo zapotřebí kolem sedmdesáti vagónů a byl pečlivě československými legionáři hlídán.

Město se podařilo Čechoslovákům dobýt pouze na několik dní. Na pahorku Vrchní Uslon („Верхний Услон“) odráželi Čechoslováci nápor bolševiků. Legionářští velitelé počítali s podporou západních spojenců a mobilizací ruské protibolševické armády. Spojenecké síly nedorazily, do protibolševické armády se přihlásilo z dvou tisíc ruských důstojníků, kteří pobývali ve městě, pouhých čtyři sta. K ruským důstojníkům se z řad vojáků přihlásilo dvě stě. Oproti tomu L.D. Trockij vyslal do oblasti nejlepší bolševické jednotky.

⁷⁴ RACEK, Jan. *Příběh ruských legií: anabáze pohledem kralupských legionářů*. Vydání první. Přeložil Pavel RYNT. Praha: BVD, 2017. str. 20

V tomto případě již nebylo možné Kazaň udržet. Čechoslováci zde utrpěli první velkou porážku.⁷⁵

Následovala reorganizace armádního sboru, do čela byl jmenován novým velitelem plukovník Jan Surový, který při této příležitosti byl povýšen na generálmajora, a současně se stal vrchním velitelem všech protibolševických sil na Sibíři.⁷⁶

Pro československé legionáře bylo léto osmnáctého roku úspěšné, ale netrvalo dlouho a na podzim téhož roku je čekala řada vyčerpávajících bojů, v nichž mnohokrát utrpěli porážku od Rudé armády, která se stávala více početnější, lépe vybavenější a zkušenější.⁷⁷

Nastala chvíle, kdy se musela vyčerpaná československá vojska vydat k ústupu. Začínala ztrácet své nadšení a vyzorovali, že v boji jsou již osamoceni. Vytrácelo se taktéž nadšení, které bylo spojené se zajištěním cesty domů z Vladivostoku.⁷⁸

„Pro zajištění vnitřních poměrů v Rusku vzešla ze strany našich jednotek snaha o vytvoření všeruské vlády (nebolševické). Výsledkem jednání v Ufě bylo vytvoření pětičlenného Direktorია, které ovšem dlouhodobé perspektivě nemohlo nastalou situaci v rozvrácené zemi zvládnout. (RACEK, 2017, str. 24)

3. 7. 4. Podzim 1918

Ze vzpomínek pamětníka:

„No, oni si mysleli, že prostě my je budeme tam věčně chránit. No a pak začal ten ústup. Přišli velký mrazy, sněh napad až metr. Ten ústup byl strašnej. Ted' střídání nebylo žádný, nikdo nás nevystřídal. Byla únava velká. No pak přišla ta tragédie s tím plukovníkem Švecem.“⁷⁹

Nejen časté porážky byly pro čs. legionáře tragické. Vojsko plukovníka Švece, bylo ovlivněno bolševickou agitací, a odmítlo splnit rozkaz k vyčištění železniční tratě, který

⁷⁵ *Anabáze* [dokumentární/historický film]. Režie Petr NIKOLAEV, 2015 (13:15–19:03)

⁷⁶ EMMERT, František. *Českoslovenští legionáři za první světové války*. Praha: Mladá fronta, 2014., str 184

⁷⁷ VÁCHA, Dalibor. *Prokletá magistrála: Čechoslováci na Sibíři v roce 1919*. Praha: Epocha: Pražská vydavatelská společnost, 2019. str. 9

⁷⁸ RACEK, Jan. *Příběh ruských legií: anabáze pohledem kralupských legionářů*. Vydání první. Přeložil Pavel RYNT. Praha: BVD, 2017. str. 24

⁷⁹ *Anabáze* [dokumentární film]. Režie Petr KOTEK. Československo, 1991 (21:49–26:53)

obdržel. V noci z 25. na 26. října 1918 zdrcený plukovník Švec spáchal sebevraždu. Na vojsko rozhodnutí svého plukovníka zapůsobilo a rozkaz nakonec splnilo.⁸⁰

Je velmi paradoxní, že pohřeb plukovníka Švece se konal 28. října 1918, v den, kdy vzniklo samotné Československo.

Ze začátku českoslovenští vojáci nevěřili zprávám o vzniku samotné ČSR. Teprve až v polovině listopadu 1918 to konečně vypadalo, že zprávám uvěřili, což znamenalo, že je čas sbalit se a vyrazit směr Evropa, kde již první světová válka byla u konce. Žádný z vojáků si ale nedokázal ani představit, že se jejich cesta domů o necelé 2 roky protáhne.

V polovině listopadu osmnáctého roku došlo k převratu. Skupina ruských důstojníků v Omsku nechala pozatýkat členy Direktoría a stanovila admirála Alexandra V. Kolčaka vrchním vládcem diktátorem, který prohlásil město Omsk hlavním městem Sibíře.⁸¹

Alexandr Kolčak měl vysoké mocenské zájmy a autoritářské choutky, za které ale ve většině odmítali českoslovenští legionáři bojovat. Tyto Kolčakovy zájmy zvýšily nekázeň a nespokojenost ve sboru a nejen vojáci, ale i nižší velitelé se dožadovali znovu evakuace po magistrále do Vladivostoku. Ovšem ne všichni se evakuace dožadovali. Velitel Radola Gajda opustil československý sbor a vstoupil přímo do služeb admirála Kolčaka.⁸²

Koncem listopadu osmnáctého roku přicestoval na Sibiř nově jmenovaný ministr vojenství, nové československé vlády, Milan Rastislav Štefánik, díky němuž došlo k novému uspořádání dobrovolnického legionářského sboru a politické a vojenské reprezentace v Rusku. V polovině prosince došlo ke zrušení Odbočky ČsNR na Rusi na popud Štefánikova rozhodnutí. Odbočku ČsNR nahradilo pět samostatných odborů ministerstva vojenství. Štefánikovi a pražské vládě rovněž podléhal nově vzniklý reprezentativní orgán tzv. Zvláštní sbor pro Rusko, do jehož čela byli jmenováni představitelé dosavadní Odbočky Bohdan Pavlů, Rudolf Medek a generál Jan Syrový.⁸³

⁸⁰ Tamtéž.

⁸¹ RACEK, Jan. *Příběh ruských legií: anabáze pohledem kralupských legionářů*. Vydání první. Přeložil Pavel RYNT. Praha: BVD, 2017. str. 26

⁸² EMMERT, František. *Českoslovenští legionáři za první světové války*. Praha: Mladá fronta, 2014., str 188

⁸³ RACEK, Jan. *Příběh ruských legií: anabáze pohledem kralupských legionářů*. Vydání první. Přeložil Pavel RYNT. Praha: BVD, 2017. str. 26

4. Rok 1919

Během posledních dvou měsíců osmnáctého roku probíhaly lékařské prohlídky, které byly takovými prvními známkami možnosti odjezdu domů. Prohlídky probíhaly ve větších československých posádkách, všude, kde Čechoslováci chránili a bránili Transsibiřskou magistrálu. Jednalo se o ruská velkoměsta, jako je například Omsk, Irkutsk a některá menší městečka, vesnice či tak zvané „Razjezdy“ (výhybná železniční kolej). K evakuaci domů byli určeni nejen tzv. přestárlý legionáři (kolem 40-50 roku života) ale taktéž i muži, kteří trpěli různými chorobami nebo je provázely následky zranění. Evakuovány mohly být též ženy a děti vojáků.⁸⁴

Ze vzpomínek pamětníka:

„Ustupovat se začalo tak jak bych řekl po vánočních svátcích, to už po tom přišel rok 19. Já jsem z Vladivostoku odjížděl přesně na štědrý den, ve dvě hodiny odpoledne. No tak to byla radostná chvíle, radostný Vánoce. Návrat do vlasti, po šesti letech.“⁸⁵

„Československý armádní sbor po těžkých bojích s bolševiky přepustil postupně od podzimu 1918 do ledna 1919 své bojové pozice na frontě bělogvardějské armádě admirála Kolčaka. Potom byl ke dni 1. února 1919 reorganizován na Československé vojsko na Rusi se třemi divizemi a dalšími jednotkami, které střežily Transsibiřskou magistrálu od Irkutsku po Vladivostok.“ (POKORNÝ, 2020, str. 227)

V čele Československého vojska na Rusi zůstal generál Jan Syrový ve funkci velitele všech protibolševických vojsk pouze v evropské části Ruska. Asijské části Ruska velel francouzský generál M. Janin.⁸⁶

V dubnu devatenáctého roku se zjistilo, že ruská strana nebyla schopna zajistit pohyb vlaků po magistrále, a tak se tohoto úkolu nakonec zmocnily československé jednotky. Krátce na to bylo zřízeno Ústřední oddělení železniční dopravy, neboť československé jednotky zajišťovali provoz na železnici nejen velitelsky a technicky, ale převzaly také dohled nad uhelnými doly a přísunem uhlí. Mezitím se stihly znovu obnovit již před rokem poražené

⁸⁴ VÁCHA, Dalibor. *Návrat domů: českoslovenští legionáři na cestě z Ruska do vlasti 1919-1920*. První vydání. Praha: Epoque, 2020. str. 18

⁸⁵ *Anabáze* [dokumentární film]. Režie Petr KOTEK. Československo, 1991 (33:54-38:08)

⁸⁶ EMMERT, František. *Českoslovenští legionáři za první světové války*. Praha: Mladá fronta, 2014., str 190

oddíly rudoarmějců, kteří mnohými způsoby narušovaly trať. Tyto nepřátelské oddíly se podařilo zneškodnit až počátkem června.⁸⁷

Milan Rastislav Štefánik, ač byl zpočátku pro mnohé vojáky nadějí brzkého návratu domů, za několik týdnů tomu již tak nebylo. Díky Štefánikově reorganizaci vojska a vydání několika rozkazů, během své návštěvy v Rusku rostla nespokojenost československých vojáků.

Ze vzpomínek pamětníka:

„No a tenkrát jsme vypověděli tu poslušnost, že nám stanovili toho „Žanína“ jako vrchního velitele, takže je poslouchat nebudem. Tenkrát bylo takový heslo mezi námi, já nevím, v Irkutsku se vydávaly houpačky. Ty houpačky někde budou v archívu, to byste se mohli podívat, tam to bude objasněný. Když se něco nelíbilo Vám, tak jste řek, „do bot ne“. No a když přišel „Žanín“, zdravil „zdrávi buďte“, nebo jak, on mluvil Francouzsky a měl tlumočnicka, tak celá naše rota zařvala: „Do bot, Žanín“, místo pozdravu.“⁸⁸

Nespokojenost zesílila v květnu na 2. sjezdu vojska ve městě Tomsk. Zástupci vojska se na sjezdu dožadovali ukončení spojení s admirálem Kolčákem a odjezdu do vlasti. Generál Jan Syrový nechal tyto zástupce zatknout, ale v roce 1920 bylo nutné i tak na požadavky vojáků přistoupit. Tuto situaci se snažila v srpnu devatenáctého roku zastavit vládní delegace, která přijela na Sibiř. Již v listopadu byl v tu dobu neoblíbení Bohdan Pavlů degradován z postu nejvyššího reprezentanta a nahrazen dr. Girsou, který vzápětí vypověděl ochranu admirálu Kolčákovi.⁸⁹

Koncem roku 1919 obsadila Rudá armáda město Omsk, které museli československé jednotky i sám admirál Kolčák vyklidit, a probíla si cestu k Irkutsku. Pod ochranou Čechoslováků byl přepravován po této evakuační cestě i zlatý carský poklad, jehož přibližně třetina byla v tu dobu v rukou admirála. Čechoslovákům se podařilo s bolševiky vyjednat příměří a dosáhnout tak výměny Kolčáka a navrácení pokladu, za jejich souhlas s dokončením námořní evakuace do Vladivostoku.⁹⁰

⁸⁷ RACEK, Jan. *Příběh ruských legií: anabáze pohledem kralupských legionářů*. Vydání první. Přeložil Pavel RYNT. Praha: BVD, 2017. str. 28

⁸⁸ *Anabáze* [dokumentární film]. Režie Petr KOTEK. Československo, 1991 (28:24–33:54)

⁸⁹ EMMERT, František. *Českoslovenští legionáři za první světové války*. Praha: Mladá fronta, 2014., str 194-196

⁹⁰ EMMERT, František. *Československé legie v Rusku: velký příběh malé armády, která změnila mapu Evropy*. 1. vydání. V Brně: CPress, 2018., str. 226

5. Rok 1920

Počátkem února 1920 se uskutečnilo podepsání dohody o příměří legionářů s bolševiky ve městě Irkutsk. Bolševici nějakou dobu před tím přestali podporovat admirála Kolčaka. Admirál Kolčak byl už v lednu, na příkaz generála Janina, vydán bolševikům a o 3 týdny byl popraven. Od podepsání příměří nesměly legie již zasahovat do vnitřních záležitostí Ruska. Legionáři měli pouhý cíl – se souhlasem bolševiků rychle dokončit evakuaci.⁹¹

Počátkem devatenáctého roku začínaly vyplouvat první námořní transporty, už v lednu 1919 vyplul z Vladivostoku první transport s raněnými. Naopak poslední transport opustil Vladivostok až v září roku 1920. Domů se tito muži dostali až počátkem roku 1921.⁹²

I když legionáře od své vlasti dělilo několik desítek kilometrů, jejich úkolem bylo probít se napříč revolučním chaosem v Rusku. Čekala na ně téměř dvouměsíční cesta kolem celého světa. Poslední transport se domů vrátil až na konci roku 1920, dva roky poté, kdy skončila první světová válka. Mladá Československá republika již žila vlastním životem a jinými starostmi. Ač byli zprvu vítáni a oslavováni záhy se na legionáře zapomnělo. Na dlouhých padesát let byly naši legionáři vymazáni z dějin, od příchodu nacistů až do pádu komunismu.

5. 1. Carský zlatý poklad

Příběh a osud ruského státního „Zlatého pokladu“ (též carského pokladu) již prakticky od 20. let 20. století dodnes upoutává pozornost jak ruských či českých, tak též světových zájemců o historii. Českoslovenští legionáři jsou obviňováni z krádeže části, někdy i celého pokladu. Měl se stát údajně základním kapitálem poválečné *Legiobanky*. K tomuto tématu existuje dostatek literatury, ve které je většinou vše popsáno na základě historických faktů a dokumentů.

V současné době nelze opomenout publikaci Daniely Brádrerové z roku 2019 „*Vojáci nebo podnikatelé?*“. Sedmá kapitola této knihy se snaží maximálně podchytit osudy ruského pokladu v době, kdy se jej zmocnili legionáři a snaží se odpovědět na otázku, zda legionáři carský poklad ukradli a zradili admirála Alexandra V. Kolčaka.

⁹¹ Tamtéž.

⁹² POKORNÝ, František, PROKŠ, Petr. *Deník legionáře v Rusku: vzpomínky na vojenskou a válečnou službu 1912-1920*. 1. vydání. Brno: CPress, 2020. 360 s. Edice pamětí.

V sedmé kapitole knihy je uvedeno: „*Ruský carský poklad byl cíleně shromažďován od konce krymské války (1853-1856) jako státní jistina. Podle údajů z 1. 1. 1914 byla jeho hodnota vyčíslena na 1 695 000 000 zlatých rublů. V průběhu I. světové války jej carská vláda používala k financování svých válečných operací a k nákupu potravin a nezbytných válečných komodit.*“ Stejně pokračovala i Prozatímní vláda a autorka dále uvádí: „*Do října 1917 bylo z Ruska vyvezeno celkem 643 360 000 zlatých rublů. Bilance provedená k 1. 11. 1917 vykázala hodnotu pokladu v celkové výši 1 101 690 000 zlatých rublů.*“⁹³

Na 38 stranách autorka knihy v sedmé kapitole podrobně popisuje putování carského zlatého pokladu. Ačkoli carský zlatý poklad souvisí s osudy československých legií v Rusku, není hlavním tématem diplomové práce, proto doporučuji čtenářům, pokud se chtějí dozvědět více, aby si tuto publikaci přečetli.

Poprvé se českoslovenští legionáři zmocnili carského pokladu v srpnu roku 1918 v Kazani. Do Kazaně jej nechali převést bolševici, před hrozící občanskou válkou, kde by byl ve větším bezpečí. O měsíc později jej nechali protibolševické jednotky převést do Samary, následně do Omsku, kde byl předán admirálu Kolčakovi. Během let 1918-1919 stihl admirál dvě třetiny pokladu utratit, buďto jej rozprodal nebo nakupoval zbraně pro svou armádu. Před strachem z Rudé armády a následném jeho následném útěku, požádal admirál československé vojsko, aby poklad převezli do Vladivostoku, kteří jej na Štědrý den skutečně naložili do nákladní vlakové soupravy a vyrazili směrem na východ. Podmínkou podepsání dohody o příměří mezi legionáři a bolševiky, kteří se o přesunu pokladu dozvěděli, bylo stanovení navrácení jeho zbývající části. Navrácení pokladu proběhlo k 1. březnu 1920 v Irkutsku.⁹⁴

⁹³ BRÁDLEROVÁ, Daniela. *Vojáci nebo podnikatelé? Hospodářské a finanční aktivity československých legií během jejich anabáze v Rusku a na Sibiři*, Praha 2019. str. 300

⁹⁴ EMMERT, František. *Československé legie v Rusku: velký příběh malé armády, která změnila mapu Evropy*. 1. vydání. V Brně: CPress, 2018., str. 230

6. Život v Rusku

Pro zajímavost uvádím některé podrobnosti ze života československých legionářů v Rusku.

Život v Ruský byl velmi rozmanitý. Kamkoli českoslovenští legionáři přijeli, vycházeli s místními Rusy většinou dobře. Z naprosté většiny si Rusové nepřáli občanskou válku, a tak věřili, že pokud jejich město navštíví legionáři, ubrání jej. Legionářům bylo známo, že mohou s místními obyvateli obchodovat, koupí si, co potřebují a obratem prodají to, co nezbytně nepotřebují. Dobré vztahy souvisely taktéž s tím, že legionáři měli v Rusku vlastní hospodářství. V některých městech, ve kterých se zdržovali déle, legionáři zakládali vlastní farmy, a dokonce dokázali obnovit a znovu zahájit výrobu v nefungujících či zašlé ruských závodech a produkovat tak výrobky s nimiž následně obchodovali.⁹⁵

Legionáři nebyli pouze muži, ale i ženy. Nejčastěji Rusky, které se za legionáře provdaly a měly s nimi potomky. Tato situace je velmi dobře ztvárněna v českém seriálu režiséra Antonína Moskalyka *Četnické humoresky (1997-2007)*. Tomáš Töpfer v tomto seriálu ztvárnil postavu Karla Arazíma, bývalého vysloužilce z první světové války, kde bojoval na Ruské frontě v československých legiích. Na jednom plese se Karel Arazím seznámil s ruskou šlechtičnou. Po návratu z legií se přidal k četnictvu a byl přidělen do brněnské četnické pátrací stanice. Na konci první série se setkává se svou dcerou Klaudíí, o které nevěděl...

Nejen přesuny z místa na místo, navazování obchodních kontaktů s místním obyvatelstvem a občasné srážky s bolševickými skupinami byly součástí života československých legionářů.

Za nejdůležitější složku života legionářů lze považovat Sokol, jelikož drtivá většina legionářů byla Sokoly. Sokolové zakládali v Rusku vlastní školy, a to nejen pro své děti, ale také pro děti ruské. Často se ujímali sirotek po některých ruských a bělogvardějských bojovnících a zakládali sirotčince.

Pořádány kromě sokolských cvičení, ve kterých šlo především o tělocvik a sportovní klání též umělecké výstavy obrazů, které malovali. Mezi Sokoly totiž byli také umělci, vzdělanci, učitelé a tak podobně.⁹⁶ Mimo jiné legionáři měli své vlastní knihovny, redakce,

⁹⁵ TOLAR, Petr. *Českoslovenští legionáři 1914-1920* [přednáška]. Praha 2, Viničná 7: Posluchárna zoologie B7, PF UK v Praze, 24. června. 2016. [cit. 20. 3. 2022]. Záznam dostupný z: <https://www.youtube.com/watch?v=kLOdyYxVAg> (43:15–55:30)

⁹⁶ Tamtéž.

slavili naše národní svátky, vlastní poštu, obuvnické a krejčovské dílny atd. Žili si zkrátka vlastním životem.

Ze vzpomínek pamětníka:

„Prostě dlouhá chvíle nám nebyla, v první řadě byl výcvik. No a pak měli jsme svůj osvětový kroužek, pěvecký kroužek, svoji knihovnu a tak dále. A dokonce redakci, mě se smáli, říkali redaktor spálených listů, ale časopis se jmenoval „Náš život“ a vyšlo celkem asi 8 čísel, protože ta redakce pracovala v jízdě.“⁹⁷

Ze vzpomínek pamětníka:

„Naše národní svátky jsme tam slavili. Třeba Husovy oslavy, ty byly ohromné. Na všech návrších kolem Vladivostoku plály vatry a lodě, které jsme měli byly ověšeny lampiónama, praporama. Uprostřed přístavu stála vysoká socha Husova, aspoň 10 metrů vysoká a pod tím sálaly plameny. K tomu hrála hudba, která se rozléhala po celém přístavu. Takže Vladivostok byl skoro celý na nohách. Pak tam byly sokolské slavnosti.“⁹⁸

Legionáři měli dokonce i vlastní pěvecké kroužky, kapely a symfonický orchestr, který vedl skladatel Rudolf Karel. Hudební koncerty se uskutečňovaly pouze pro legionáře, nýbrž i pro ruské obyvatelstvo.⁹⁹

K životu ale nepatří pouze „zábava“. Legionáře ohrožovaly také ze všech stran nemoci, objevovala se cholera či tyfus, kvůli nedostatku Hygieny. Jelikož byla Sibiř a další místa v Rusku přeplněná, znečištěná a vůle k udržování pořádku byla na velmi nízké úrovni, není pochyb o tom, že se infekční nemoci šířily ohromnou rychlostí. Vojáci se potýkali také s cizopasným hmyzem. Proto byla veškerá velitelství československé části vyzvána, aby co nejvíce omezili styk s civilním obyvatelstvem a kontrolovali si své spodní prádlo a šaty. Na doporučení měli ke zničení vajíček cizopasníků používat horké žehličky. Začaly se zřizovat prádelny a také tzv. koupelnové vagony, kde si vojáci mohli nechat nejen vyprat své šaty, ale taktéž se mohli sami umýt.¹⁰⁰

⁹⁷ *Anabáze* [dokumentární film]. Režie Petr KOTEK. Československo, 1991 (28:24–33:54)

⁹⁸ Tamtéž.

⁹⁹ VÁCHA, Dalibor. *Prokletá magistrála: Čechoslováci na Sibiři v roce 1919*. Praha: Epocha: Pražská vydavatelská společnost, 2019. str. 45

¹⁰⁰ VÁCHA, Dalibor. *Prokletá magistrála: Čechoslováci na Sibiři v roce 1919*. Praha: Epocha: Pražská vydavatelská společnost, 2019. str. 46-47

7. Praktická část

Jak již bylo uvedeno v úvodu diplomové práce, praktická část je zaměřena na návrh inovativního vyučujícího prostředku, tzv. únikové hry na téma československé legie, která je určena pro žáky 9. ročníků základních škol.

Úniková hra bude nejen zahrnovat různé hádanky, doplňovačky a fixaci již probraného učiva z první světové války (několik otázek). Její součástí budou taktéž pracovní listy, které si žáci s návodnými otázkami, (budou ukryty ve hře), zpracují. Pracovní listy si poté každý žák uschová do desek určených pro dějepis, které si žáci povedou již od 6. ročníku. Pracovní list bude sloužit jako výpisky. Hra bude realizována formou skupinové práce – 4 žáci ve skupině. Časová dotace z celkové vyučovací hodiny bude 25-30 minut, v závěru hodiny proběhne společná kontrola.

Téma světových válek patří v bezesporu k rozsáhlým látkám, proto tedy není snadným úkolem probírat je s žáky dopodrobna. Téma československých legií, spadající do první světové války, je většinou na základních školách opomínáno z důvodu malé hodinové dotace výuky dějepis, nevěnuje se mu dostatečná pozornost, kterou si právem zaslouží.

Realizaci únikové hry lze pojmout vícero způsoby: zaprvé ve „fyzické formě“, kdy žáci hledají v prostorách školy (ve třídě, chodbě a tak podobně) různé úkoly, které posléze plní. Zadruhé lze vytvořit totéž, ale s rozdílem, že se jedná únikovou hru v online prostředí, jejíž zpracování bude i náplň této praktické části.

V prvé řadě se zaměřím na snadný návod, jak únikovou hru vytvořit. Dále v jakých online aplikacích vytvořit hádanky a úkoly, které jsou důležitou součástí únikové hry a v neposlední řadě představím vytvoření pracovní list, který je součástí didaktické hry a popíši mou představu, jak by měla vypadat vyučovací hodina za použití tohoto didaktického prostředku.

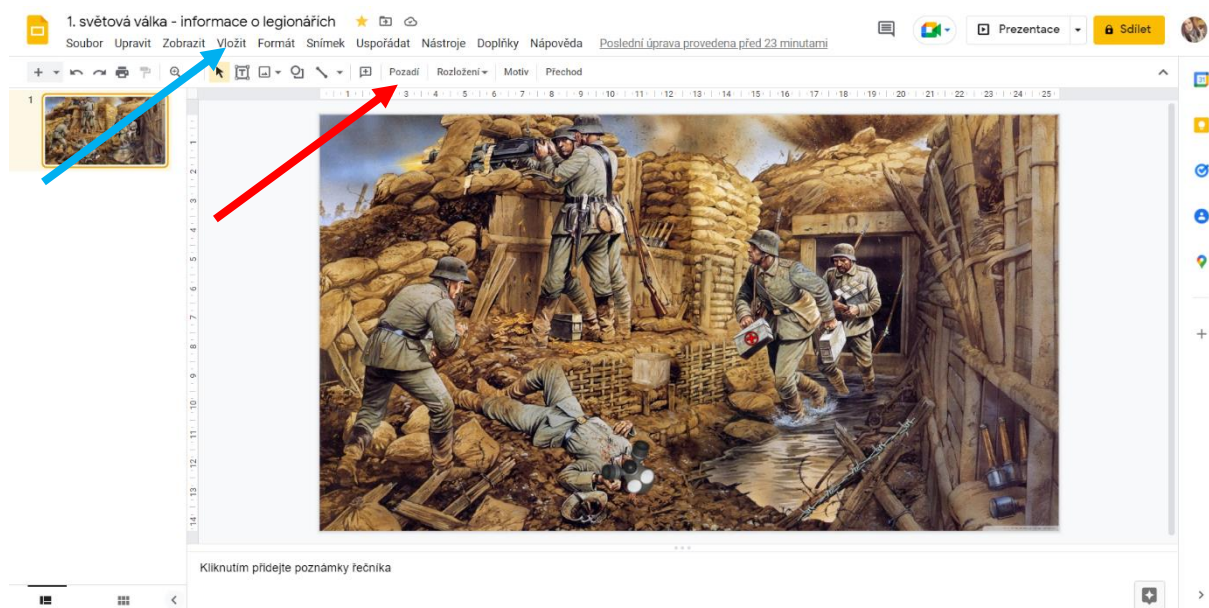
101

¹⁰¹ Odkaz na didaktickou hru

<https://docs.google.com/presentation/d/1vdy3teIGPP0IWVWNWi7p6YwL5eWc1fe9PQ-80VJsoqE/edit#slide=id.p>

8. 1. Návod na snadné vytvoření únikové hry v online prostředí.

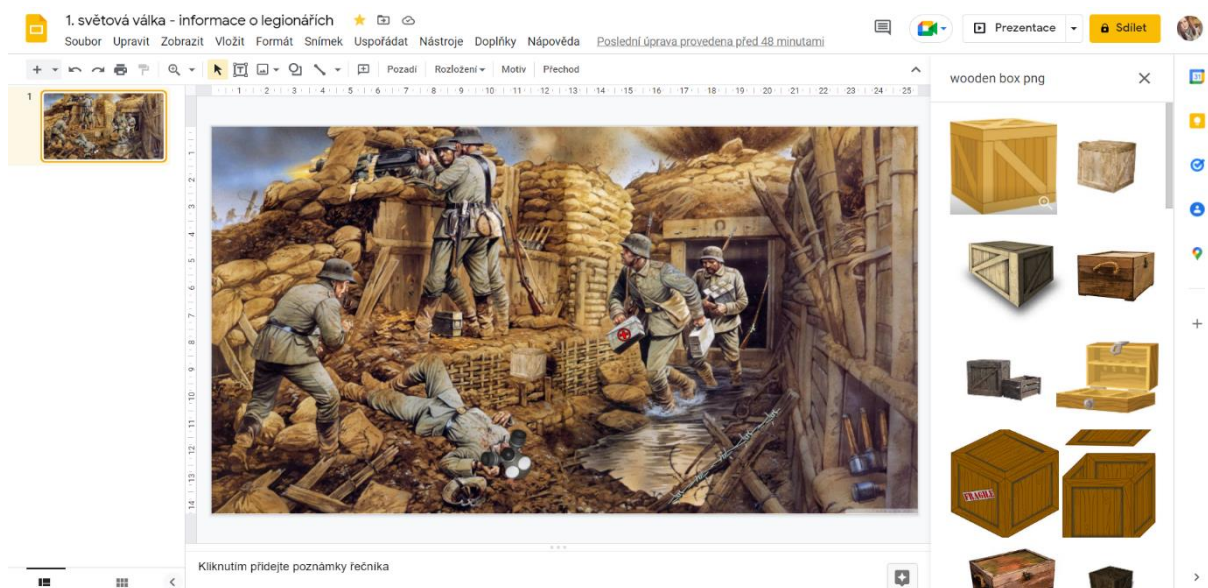
Únikovou hru v online prostředí lze snadno, rychle a efektivně vytvořit v aplikaci Google Slides, tedy v online prezentaci. Je možné hru vytvořit i v nejznámější Microsoft prezentaci PowerPoint, ale pokud chceme do prezentace ukrýt předměty s odkazy na různé úkoly či hádanky, které žáci budou hledat, doporučuji k tvorbě hry využít zmíněné Google Slides. (viz. příloha č. 1)

*Příloha č. 1: Vytvoření únikové hry v aplikaci Google Slides.
Autorka Ludmila Voříšková.*

Prvním, nejzásadnějším krokem k vytvoření únikové hry je bezpochyby správný výběr pozadí prezentace, do kterého v dalším kroku budeme skrývat obrázky. Jelikož se jedná o únikovou hru, která je zaměřena na téma legií a první světovou válku, vybrala jsem si pozadí vojáků v zákopu.

Pozadí doporučuji vkládat přímo z prezentace přes záložku „pozadí“, aby se s ním dále nedalo manipulovat. (viz. červená šipka v příloze č. 1). Obrázky vkládáme stejným způsobem, přes záložku „vložit“ obrázků. (viz. modrá šipka v příloze č. 1). Jsou různé možnosti přidání obrázku do prezentace, já jsem se rozhodla pro vyhledávání na webu, přes Google obrázky. Za vyhledávané slovo na webu nesmíme zapomenou napsat zkratku png. Tato zkratka je nesmírně důležitá, jelikož nám umožní vložit obrázek do prezentace bez jeho pozadí. (viz. příloha č. 2).

*Příloha č. 2: Vložení obrázku do aplikace Google Slides.
 Autorka: Ludmila Voříšková*

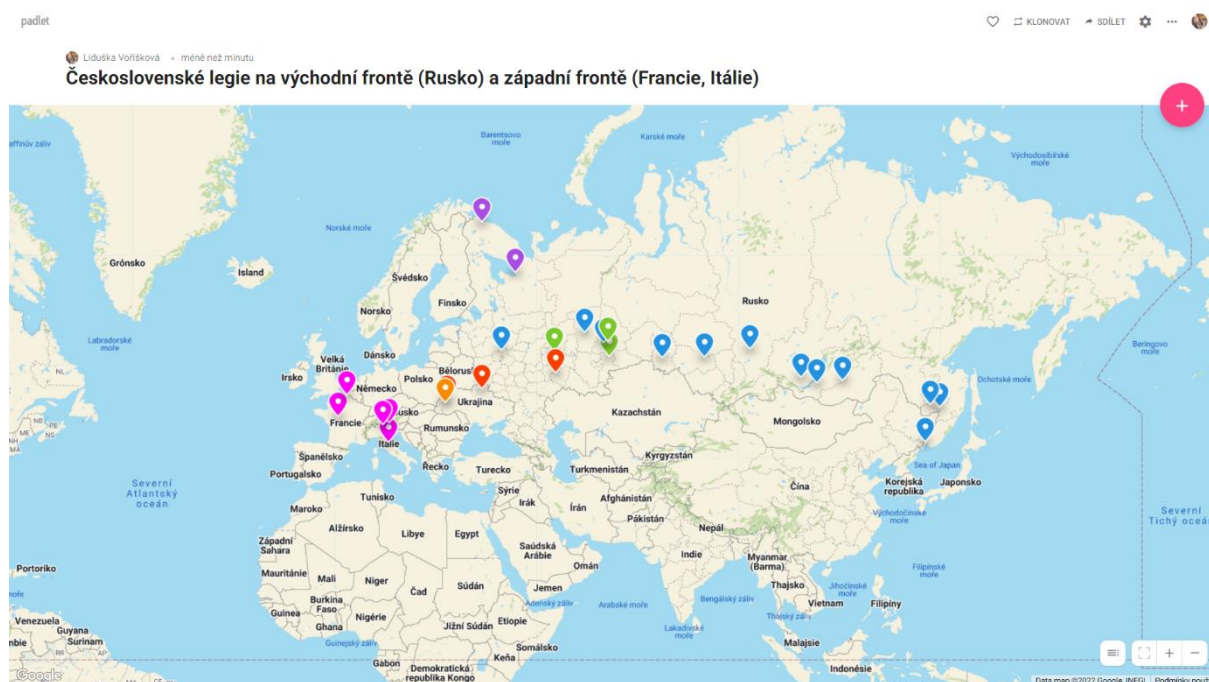
S přidáními obrázky bez pozadí můžeme volně manipulovat, otáčet s nimi, animovat je, dělat s nimi zkrátka cokoli, co je ve výběru možností aplikace. Do mé navržené hry jsem ukryla celkem pět obrázků. V popředí je ukryta plynová maska a ostnatý drát, uprostřed dřevěná bedna a červený zdravotnický kříž a v pozadí střelná zbraň.

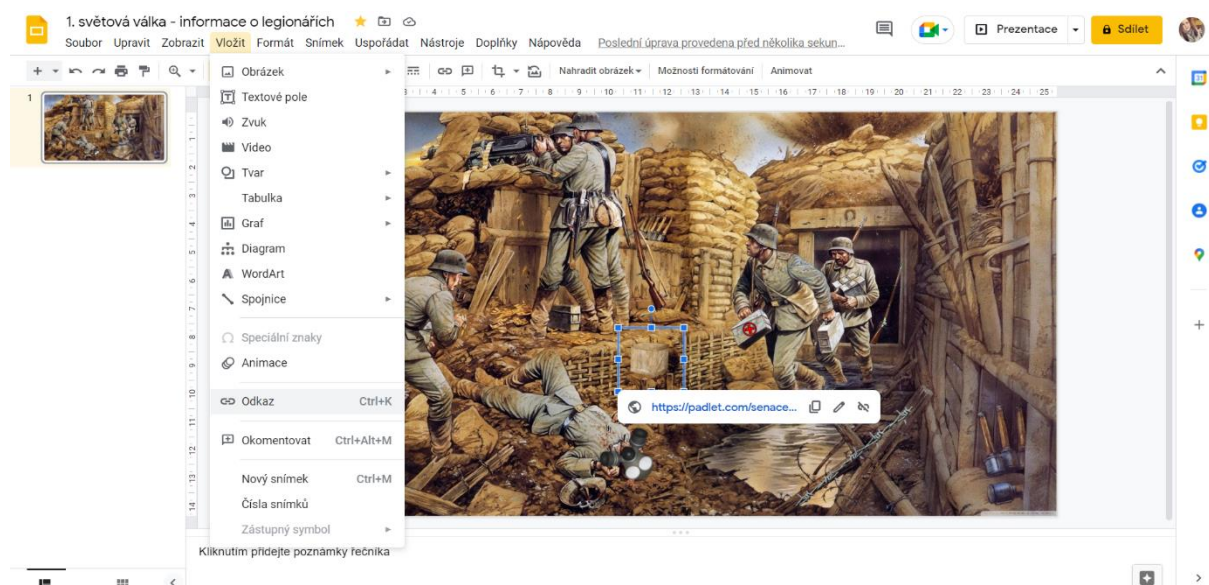
Příloha č. 2: Pozadí únikové hry s pěti schovanými obrázky. Vytvořeno v online aplikaci Google Slides. Autorka: Ludmila Voříšková.

Nyní přichází na řadu hádanky, úkoly či texty, k jejichž vytvoření je důležité využít taktéž online prostředí. Do našich, v prezentaci ukrytých obrázků, budeme vkládat odkazy vytvořených úkolů, které žáky po kliknutí automaticky přepojí.

Nabízí se nesmírné množství možností webových stránek k vytvoření úkolů, jako například LearningApps.org, Quizlet.com, Flippity.net, Wordwall.net, Padlet.com apod.

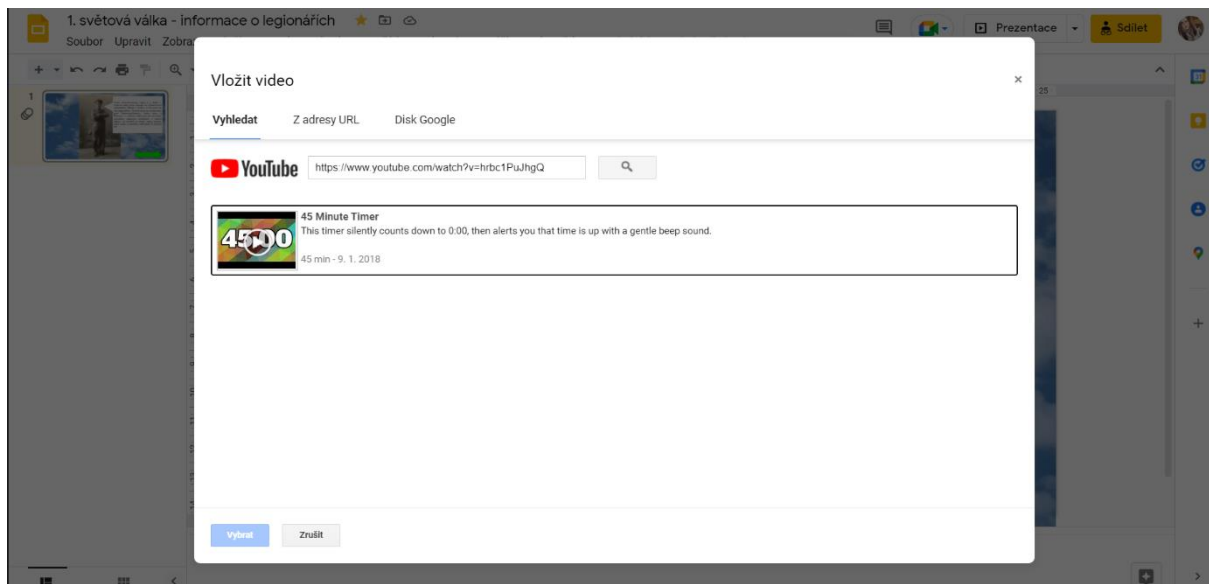

*Příloha č. 6: ukázka vytvořené aktivity s mapou na webové stránce Padlet.com.
Autorka: Ludmila Voříšková.*

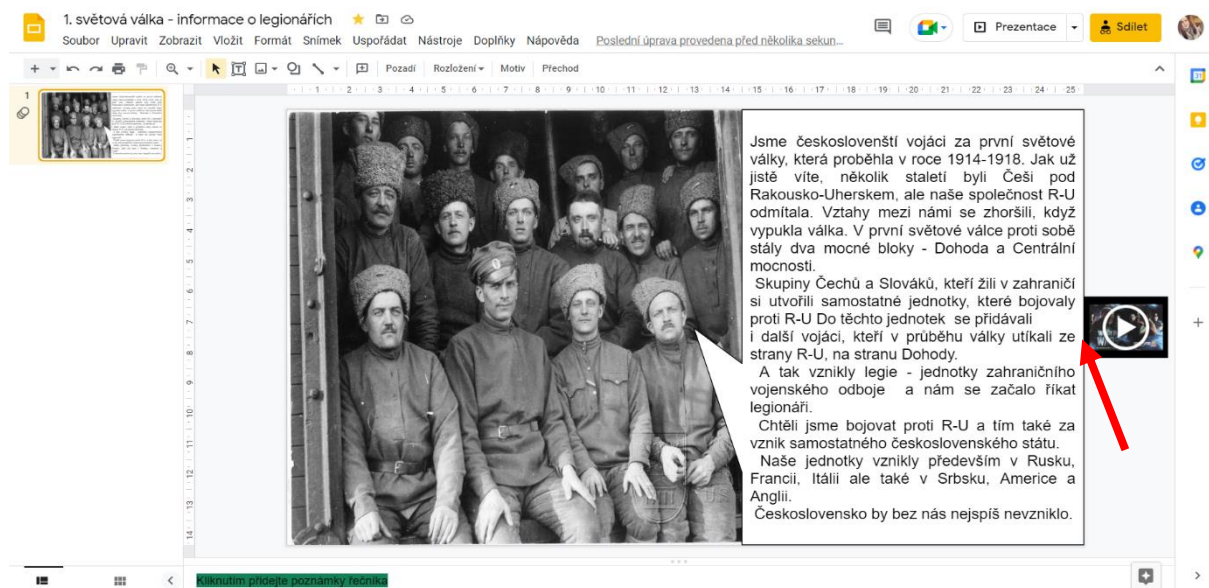
*Příloha č. 7: Vložení odkazu webové stránky do obrázků ukrytých v prezentaci.
Autorka: Ludmila Voříšková.*

A máme hotovo. Do prezentace lze přidat také například odkaz na odpočet času či jakýkoli zvuk. Oba příklady vkládáme obdobným způsobem. Je důležité vložit odkaz na video z platformy YouTube. Po vložení nastavíme potřebné věci – kdy se odpočet spustí, jestli při kliknutí nebo automaticky a podobně.

*Příloha č. 8: Vložení odkazu na odpočet času z platformy YouTube do prezentace.
Autorka: Ludmila Voříšková.*

Při vkládání hudby postupujeme stejným způsobem. Nechceme, aby bylo video v prezentaci vidět, potřebujeme pouze, aby se přehrála hudba. Docílíme toho tak, že video jednoduše připneme k prezentaci mimo okno. Důležité je video připnout! Nikoli jej přesunout mimo prezentaci. (viz. příloha 9). A nyní máme již dokončenou únikovou hru.

*Příloha č. 9: Vložení odkazu na hudbu z platformy YouTube do prezentace.
Autorka: Ludmila Voříšková.*

Na závěr mého návrhu únikové hry, jsem pozadí překryla fotografií legionářů a krátkým textem, který žákům představí, kdo vůbec legionáři byli, jak vznikly legie a seznámí je s jejich cílem.

8. 2. Návrh pracovního listu k únikové hře

Jak jsem již v úvodu praktické části popisovala, k únikové hře jsem vytvořila pracovní list, který si žáci v průběhu hry budou ve skupinkách vyplňovat a následně si jej založí do desek k předmětu dějepisu. Pracovní list bude žákům sloužit jako podpůrný materiál k učení ať už k ústnímu či písemnému zkoušení.

Při rozmýšlení návrhu jsem poprosila slečnu Nikolu Š., která momentálně dokončuje první ročník střední odborné školy, zda by si zkusila vzpomenout, jestli se na základní škole učili o československých legiích, načež jsem se ji rovnou i zeptala na otázku, zda ví, kdo to byl legionář. S vytřeštěnýma očima se na mě dlouze zadívala a odpověděla pouhým slovem „netuším“.

V duchu jsem si říkala, jak je to možné, vždyť je to rok zpět, kdy navštěvovala 9. ročník základní školy. Přeci jim o takovém důležitém tématu musela jejich paní učitelka říci alespoň nějaké informace.

V následujícím momentě jsem slečně Nikole ukázala prozatím rozpracovanou prezentaci a vysvětlila jsem ji k čemu slouží. Takový styl výuky, kde sama kliká na obrázky a dozvídá se nové informace se ji velmi zalíbil. Podívali jsme se společně na 2 cvičení. Poté jsem se ji zeptala, zda by ji takový styl výuky bavil, kdyby měla možnost sedět znovu v 9. ročníku základní školy. Její odpověď nebyla nepřekvapením – „Jo, takhle by mě to bavilo mnohem víc, hlavně mi jsme tohle téma ani neprobírali.“

Mou poslední otázkou pouze bylo, zda by mi dokázala říct, co by ji na tomto tématu nejvíce zajímalo. Jednalo se hlavně o otázky:

1. *Co jsou legie a kdo jsou legionáři?*
2. *Za co bojovali?*
3. *Jak vypadali jejich uniformy?*
4. *Kde legie vznikaly?*
5. *Proč legie vznikaly?*

Především díky slečně Nikole se mi podařilo upravit a dokončit didaktickou hru.

8. 2. 1. Ukázka pracovního listu k didaktické hře

Pracovní list – československé legie (autorka Ludmila Voříšková)

A. ČS legionáři v Rusku, Francii a Itálii

1. Jak vznikly legie?
2. Proč vznikaly legie?
3. Kde vznikaly legie?
4. Kdo byl legionář?
5. Za co legionáři bojovali?

B. ČS legionáři v Rusku, Francii a Itálii (mapa)

Modře jsou označena místa, odkud kam a přes která města vede nejdelší železniční trať v **Rusku**.

Červeně jsou označena místa, kde proběhly významné boje čs. legionářů na **východní frontě**.

Zeleně jsou označena místa, poblíž železniční tratě, přes která se legionáři projížděli na Asijskou část Ruska za vidinou odjezdu domů.

Oranžově jsou označena místa s různými informacemi o čs. legionářích v Rusku.

Fialově jsou označeny přístavy, které sloužili jako evakuační cesty čs. legionářů do Francie.

Růžově jsou označeny **Francie a Itálie**, které obsahují několik informací o čs. legionářích na **západní frontě**.

1. Čs. legionáři se na východní frontě zúčastnili mnoha bojů a bitev, podívejte se pozorně do online mapy a vypište všechny bitvy, které najdete.

2. Jaká událost je spojena s městem Čeljabinsk? Vypište si, co se zde stalo.

3. Zapište si:

- Odkud kam vede nejdelší železniční trať v Rusku.
- Jméno železniční trati.
- Délka železniční trati.

4. Jak se nazývala první jednotka, kterou lze považovat za předchůdce legií v Rusku?
5. Co se podařilo čs. legionářům získat v Kazani?
6. Proč bylo město Jekatěrinburg pro československé legionáře významné a co se rozhodli uskutečnit bolševici carské rodině
7. Najděte na mapě a vypište, které bitvy se zúčastnila Rota Nazdar.
8. Najděte na mapě a vypište, kterých bitev se zúčastnili čs. legionáři v Itálii.
9. Vyznačte do slepé mapy Ruska:
 - a. Odkud kam vede nejdelší železniční trať.
 - b. Kde se odehrály 3 zmíněné bitvy (u Zborova, U Bachmače, U Lipjag)
 - c. Města, kterými českoslovenští legionáři procházeli.

Příloha 10: Mapa RF. Dostupné z: <https://stuartjeanette.blogspot.com/2019/11/slepa-mapa-ruska.html>

8.3. Využití únikové hry ve výuce

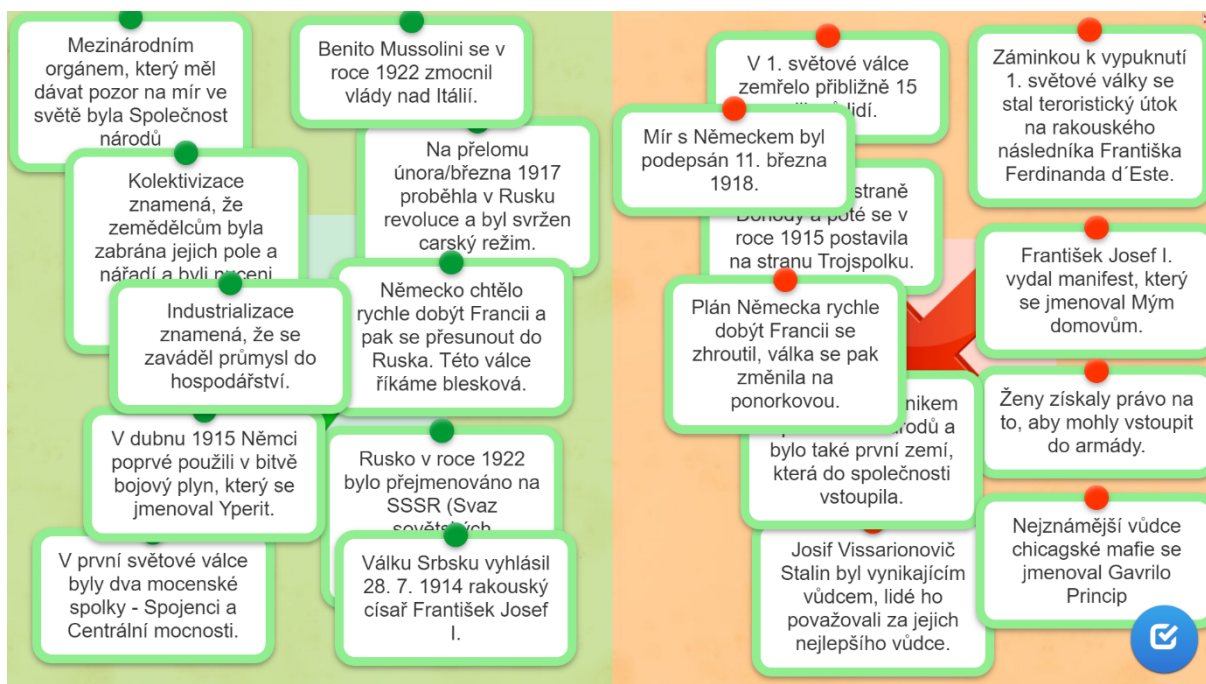
Úniková hra je určena žákům 9. ročníků základních škol. Návrh jsem vytvořila pro skupinky po 3 žácích s časovou dotací 40 minut. Hru žáci mohou spustit na tabletech, pokud je bude mít škola k dispozici, případně na počítačích, které jsou potřebné k předmětu informatika.

Tento návrh je připraven tak, aby si jej žáci prošli v závěrečné hodině celkového tématu první světová válka. V první řadě, před popisem jednotlivých aktivit je nutné zmínit, že se aktivity netýkají pouze československých legií, ale také aktivit určených pro fixaci informací o první světové válce obecně. Součástí únikové hry je taktéž pracovní list, který si žáci v průběhu aktivity budou vyplňovat.

8.4. Popis jednotlivých aktivit v únikové hře

Aktivita č. 1 – Pravda nebo lež

Tato aktivita se zaměřuje na fixaci pojmů a událostí první světové války. Úkolem žáků je správně určit, zda je informace pravdivá či nikoli.

Příloha 11: Aktivita pravda nebo lež, vytvořeno v LearningApps.org.

Autorka: Ludmila Voříšková

Aktivita č. 2 – Přesmyčky

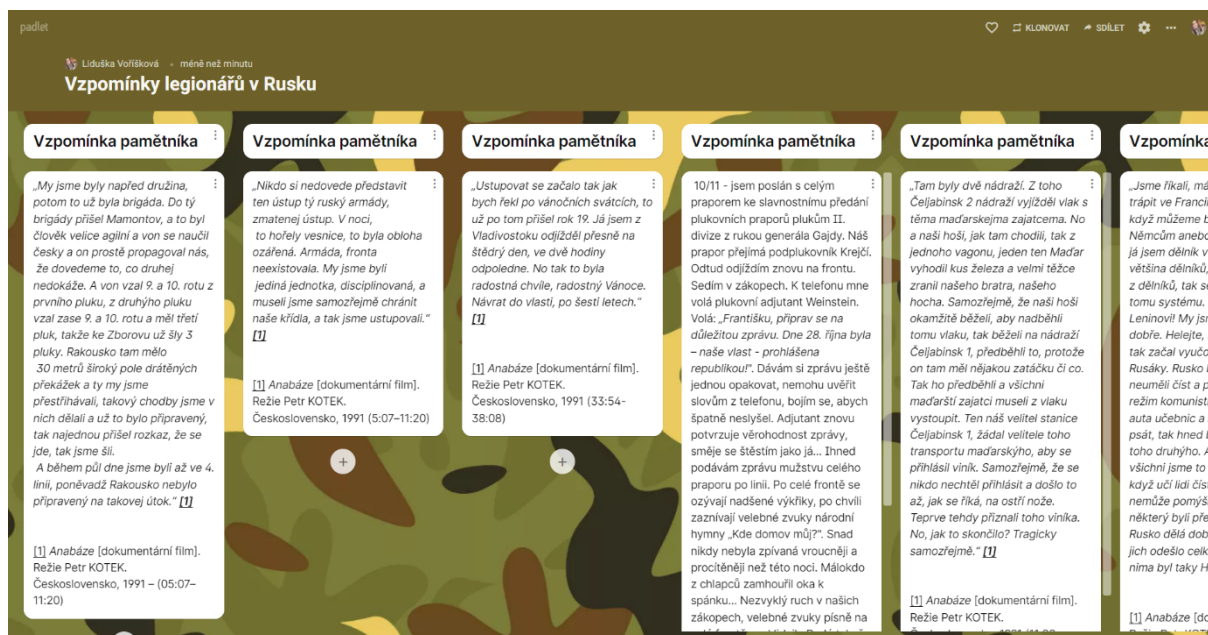
Tato aktivita je velmi jednoduchá, ač malinko zákeřná. V přesmyčkách jsou ukryta jména tzv. mužů 28. října. Jelikož počítám s tím, že únikovou hru budou žáci hrát až v závěrečné hodině celkové látky, neměla by tato aktivita zabrat více jak 3 minuty.

Příloha 12: Aktivita Přesmyčky – Muži 28. října, vytvořeno v LearningApps.org. Autorka: Ludmila Voříšková

Aktivita č. 3 – Vzpomínky legionářů

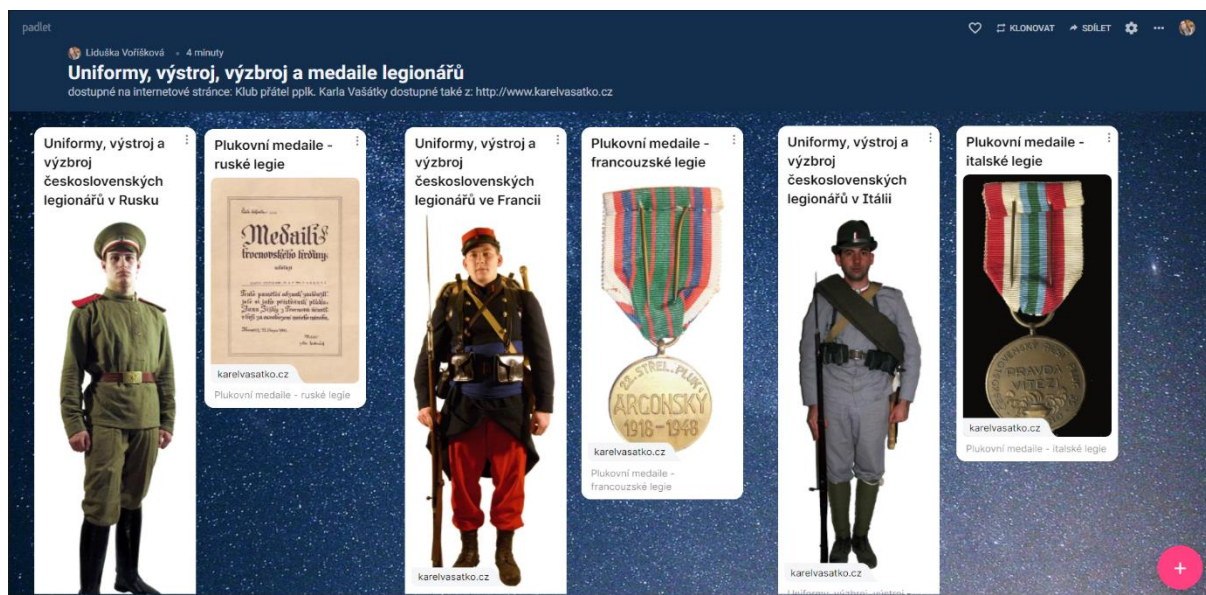
Zde se nejedná o aktivitu, ve které je správná či nesprávná odpověď. Vybrala jsem několik vzpomínek legionářů. Jsem přesvědčena, že žákům budou připadat velmi zajímavé a podívají se i přímo očima legionářů, jak vypadala situace na východní frontě. Ve vzpomínkách jsou například popisovány ústupy z bojů, čeljabinský incident, oslavy našich státních svátků nebo jak se zachovali vojáci, když zjistili, že v říjnu 1918 vznikla Československá republika. Žáci se takto mohou vžít do legionářů a popřemýšlet o tom, zda by se zachovali podobně nebo naopak úplně jinak.

Příloha 13: Aktivita vzpomínky legionářů, vytvořeno v Paddlet.com. Autorka: Ludmila Voříšková

Aktivita č. 4 – Uniformy, výstroj, výzbroj a medaile legionářů

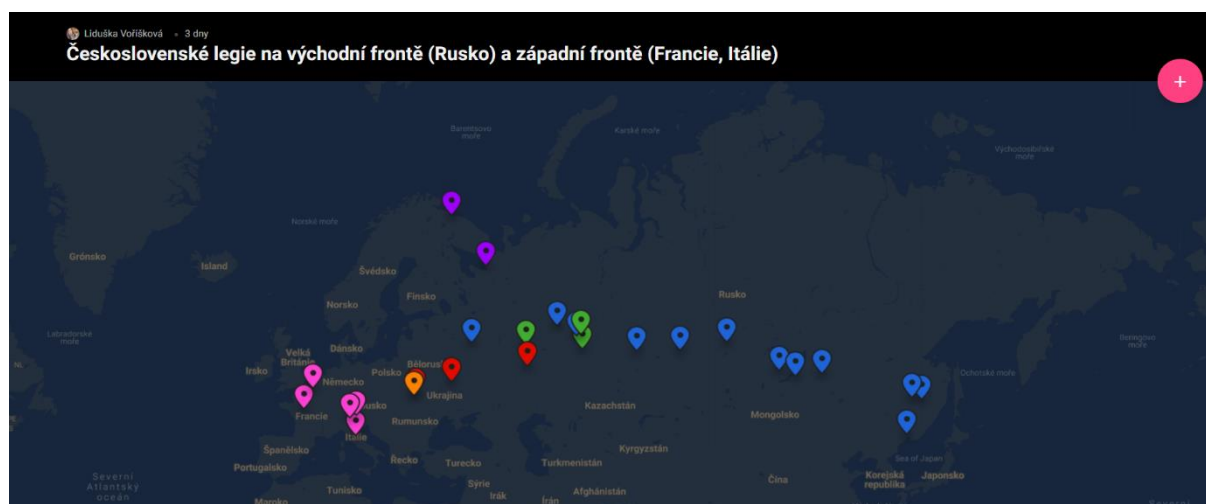
Tato aktivita se velmi podobá aktivitě č. 3. Žáci zde budou mít možnost prokliknout se na webové stránky *Klub přátel pplk. Karla Vašátky* a prohlédnout si, jak vypadaly uniformy, výstroj, výzbroj a medaile československých legionářů v Rusku, ve Francii a v Itálii.

Příloha 14: Aktivita uniformy, výstroj, výzbroj a medaile legionářů, vytvořeno v Paddlet.com. Autorka: Ludmila Voříšková

Aktivita č. 5 – Československé legie na východní a západní frontě.

K poslední aktivitě je určen pracovní list. Na vytvořené interaktivní mapě se žáci budou dozvídat nové informace o československých legionářích a zapisovat si odpovědi na předem dané otázky, které samozřejmě v mapě naleznou. V pracovním listě budou mít k dispozici „legendu“, aby se v mapě lépe orientovali.

Příloha 15: Aktivita čs. legie na V a Z frontě, vytvořeno v Paddlet.com. Autorka: Ludmila Voříšková

Závěr

Diplomovou práci nelze zakončit jinak než slovy pana režiséra Petra Kotka: *„Po dobrovolnících československých legií ale nezůstaly jenom zažloutlé fotografie, medaile, uniformy a zaprášená alba. Zůstala po nich přece tato republika!“*

Problematika působení československých legií v období první světové války v Evropě je zkoumána již mnohá desetiletí, i když interpretace tohoto tématu není jednoznačná a částečně podléhá ideologickým vlivům.

V teoretické části diplomové práce, která má informativní charakter, nahlížím toto téma v širších historických geopolitických souvislostech, proto věnuji pozornost okolnostem vzniku první světové války, uvádím informace o formování legií v různých evropských státech, především však akcentuji vznik a činnost legií v Rusku.

Sleduji osudu československých legionářů ve složité době po socialistické revoluci, jejich účast v důležitých bitvách a rovněž osvětluji politické snahy T. G. Masaryka v souvislosti s legiemi. Věnuji pozornost také komplikacím, které provázely návrat legionářů do vlasti.

V textu se opírám o existující odborné publikace vztahující se k této problematice a využívám rovněž filmové dokumentu a paměti účastníků, které názorně přibližují život legionářů.

Diplomová práce byla zaměřena především na československé legie a legionáře v Rusku za první světové války, ačkoli nebyly opomenuty legie ve Francii, Itálii či Srbsku. Českoslovenští legionáři a jejich ochota bojovat jak za Rakousko-Uhersko

Praktická část diplomové práce je zaměřena na vytvoření inovativní metody pro předmět dějepis, ve které se jedná o tzv. o únikovou hru s pracovním listem. Inovativní metoda je věnována žákům 9. ročníků základních škol.

Před finálním zpracováním únikové hry, byla rozpracovaná verze vyzkoušena se slečnou Nikolou Š., díky které byly opraveny nedostatky a zároveň ji poskytnuta zpětná vazba. Ačkoliv se již nejedná o žákyni 9. ročníku základní školy, ale o studentu 1. ročníku školy střední bylo zřejmé, že je slečně líto, že dozvědět se důležité informace o československých legionářích touto cestou by bylo zábavnější a přínosnější než poslouchat pouhý výklad.

Резюме

Целью дипломной работы для степени магистра «Судьба чехословацких легионеров в России» было знакомство не только с нашими легионерами на Восточном фронте и их борьба за независимость чехословацкого государства, но необходимо было вспомнить и других добровольцев, сражавшихся за отчество на Западном фронте. Хотя очевидно, что действия и роль чехословацких легионеров на Западном фронте достойны восхищения, легионеры, сражающиеся на Дальневосточном фронте, только что вошли в международное сознание, поэтому они представляют собой величайшее целое в своей дипломной работе. Акцент в дипломной работе был сделан в первую очередь на связи уже установленных фактов с менее известными фактами, которые в являются в первую очередь со судьбами легионеров.

Теоретическая часть была направлена на то, чтобы вспомнить начало первой мировой войны и краткое знакомство с легионами во Франции, Италии и Сербии. Следующая часть была посвящена только чехословацким легионам в России и историческому контексту, особенно формированию Чешской дружины и добровольная разведывательная деятельность. Следующий раздел был посвящен битве при Зборове, Челябинскому инциденту, битве при Бахмаче и захвату Транссибирской магистрали. В заключение теоретической части автор Воржишкова Л. Рассматривает деятельность легионеров на территории России и условия возвращения легионеров обратно на родину в 1919-1920 гг.

Практическая часть была посвящена разработке инновационного учебного пособия для учащихся 9-х классов. Это так называемая угра-повер, которая может быть использована в основном учителями истории.

Bibliografická citace:

- BRÁDLEROVÁ, Daniela. *Vojáci nebo podnikatelé? Hospodářské a finanční aktivity československých legií během jejich anabáze v Rusku a na Sibiři*, Praha 2019. 430 s. IBSN 978-80-200-8971-3
- EMMERT, František. *Československé legie v Rusku: velký příběh malé armády, která změnila mapu Evropy*. 1. vydání. V Brně: CPress, 2018. 239 s. IBSN 978-80-264-2232-7
- EMMERT, František. *Českoslovenští legionáři za první světové války*. Praha: Mladá fronta, 2014. IBSN 978-80-204-3283-4.
- MOJŽÍŠ, Milan (ed.): *Československé legie 1914–1920*. Československá obec legionářská. Praha, 2017. IBSN 978-80-87919-27-9
- PICHLÍK, Karel; KLÍPA, Bohumír; ZABLOUDILOVÁ, Jitka. *Českoslovenští legionáři (1914-1920)*. Praha: Mladá fronta, 1996. 282 s. IBSN 80-204-0580-1.
- PÍŠOVÁ, Ina. *Transsibiřská odysea: po stopách legionáře Jana Kouby*. V Praze: Radioservis, 2018. IBSN 978-80-87530-58-0.
- POKORNÝ, František, PROKŠ, Petr. *Deník legionáře v Rusku: vzpomínky na vojenskou a válečnou službu 1912-1920*. 1. vydání. Brno: CPress, 2020. 360 s. Edice paměti.
- RACEK, Jan. *Příběh ruských legií: anabáze pohledem kralupských legionářů*. Vydání první. Přeložil Pavel RYNT. Praha: BVD, 2017. 207 stran.
- VÁCHA, Dalibor. *Návrat domů: českoslovenští legionáři na cestě z Ruska do vlasti 1919-1920*. První vydání. Praha: Epoque, 2020. 222 s.
- VÁCHA, Dalibor. *Prokletá magistrála: Čechoslováci na Sibiři v roce 1919*. Praha: Epoque: Pražská vydavatelská společnost, 2019. 126 s. IBSN 978-80-7557-170-0

Časopisy a e-publikace

- BOBÍKOVÁ Lenka, Personálie, *Časopis Historické ústavu Armády ČR*, Praha: Magnet-Press, 1952-, č. 6, str. 124, ISSN 0018-2583
- FILIP Jiří, Čs. legie na italské půdě, *Legionářský směr*, Praha, Československý obec legionářská, 1/2015, str. 23. Dostupné z: https://www.csol.cz/images/Projekty/Legionarsky_smer/legionarsky_smer_1_2015.pdf
- FILIP Jiří, Rota „Nazdar“, *Legionářský směr*, Praha, Československá obec legionářská, 3/2014, str. 14-15. Dostupné z: https://www.csol.cz/images/Projekty/Legionarsky_smer/Legionarsky_smer_3_2014.pdf

- KUTHAN Pavel, Češi v srbských jednotkách 1914-1916, *Legionářský směr*, Praha, Československá obec legionářská, 3/2014, str. 18-19. Dostupné z: https://www.csol.cz/images/Projekty/Legionarsky_smer/Legionarsky_smer_3_2014.pdf
- MOJŽÍŠ M. a kolektiv, Bitva u Zborova, *Legionářský směr (Zborovský speciál)*, Praha, Československá obec legionářská, 2017, str. 30-33. Dostupné z: https://www.csol.cz/images/Projekty/Legionarsky_smer/LS_zborov_speciál_2017%20web.pdf
- KUTHAN Pavel, V březnu 2013 si připomeneme 95. výročí bitvy u Bachmače, *Legionářský směr*, Praha, Československá obec legionářská, 0/2012, str. 2-6. Dostupné z: https://www.csol.cz/images/Projekty/Legionarsky_smer/Legionarsky_smer_0_2012.pdf
- MOJŽÍŠ M. a kolektiv, Boje u Bachmače, *Legionářský směr (Bachmačský speciál)*, Praha, Československá obec legionářská, 2018, str. 18-31. Dostupné také z: https://www.csol.cz/images/Projekty/Legionarsky_smer/LS_Bachmac_Sokolovo_spec_web.pdf
- RAK M. a kolektiv, Čs. legie v Rusku 1914-1920, *Legionářský směr (transporty speciál)*, Praha, Československá obec legionářská, 2020, str. 2-9. Dostupné také z: https://www.csol.cz/images/Projekty/Legionarsky_smer/LS_transporty_spec_2020.pdf

Dokumentární tvorba

- Anabáze [dokumentární film]. Režie Petr KOTEK. Československo, 1991
- Anabáze [dokumentární/historický film]. Režie Petr NIKOLAEV, 2015
- TOLAR, Petr. Českoslovenští legionáři 1914-1920 [přednáška]. Praha 2, Viničná 7: Posluchárna zoologie B7, PF UK v Praze, 24. června. 2016. [cit. 3. 1. 2022]. Záznam dostupný z: <https://www.youtube.com/watch?v=kLOdyYxVAg>

Internetové zdroje

- <https://legionarsk knihovna.cz>
- https://codyprint.cz/legie/zborov_bitva.html
- <https://www.moderni-dejiny.cz/clanek/ceskoslovenske-legie-v-rusku/>
- ABZ.cz: slovník cizích slov. ABZ.cz: slovník cizích slov – online hledání [online]. Copyright © [cit. 08.04.2022]. Dostupné z: <https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/esalon-1>